

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Plzeň 2023

Filip Lukeš

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**JEMEN JAKO OBĚŤ GEOPOLITICKÉ RIVALITY ÍRÁNU
A SAÚDSKÉ ARÁBIE**

Filip Lukeš

Plzeň 2023

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Mezinárodní vztahy – teritoriální studia

Bakalářská práce

**JEMEN JAKO OBĚŤ GEOPOLITICKÉ RIVALITY ÍRÁNU A
SAÚDSKÉ ARÁBIE**

Filip Lukeš

Vedoucí práce:

PhDr. Martina Ponížilová, Ph.D.

Katedra Politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2023

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literatury.

Plzeň, duben 2023

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval PhDr. Martině Ponížilové, Ph.D. za odborné vedení, ochotu, trpělivost a poskytnutí odborných rad a informací při zpracování mé bakalářské práce.

Dále bych chtěl poděkovat všem, kteří mi byli oporou během psaní celé práce, zejména pak přátelům a rodině.

OBSAH

ÚVOD	1
1 Historický kontext současného problému	4
2 Vymezení teoretických konceptů	5
2.1 Koncept slabých, rozpadajících se a rozpadlých států podle R. I. Rotberga	6
2.1.1 Proces rozpadu státu a jeho indikátory	9
2.1.2 Charakteristické rysy slabých, rozpadajících se a rozpadlých států	12
2.2 Koncept ozbrojeného konfliktu a jeho subkategoríí	15
2.2.1 ozbrojený konflikt (<i>armed conflict</i>)	16
2.2.2 Vnitrostátní konflikt (<i>intrastate/internal conflict</i>).....	17
2.2.2.1 Občanská válka (<i>civil war</i>)	17
2.2.2.2 Vnitrostátní konflikt se zahraniční účastí (<i>intrastate conflict with foreign involvement / internationalized conflict</i>).....	18
2.2.3 Zástupný konflikt (<i>proxy war</i>)	19
3 Ozbrojený konflikt v Jemenu	21
3.1 Vývoj a proměna konfliktu v Jemenu	21
3.1.1 Období konfliktu na přelomu let 2014/2015 až březen 2015	22
3.1.2 Období konfliktu mezi březnem 2015 až 2021	24
3.2 Rivalita Íránu a Saúdské Arábie na pozadí konfliktu v Jemenu	28
3.2.1 Vztah mezi Íránem a hnutím Hútíů	30
4 Dopady konfliktu na Jemen	33
4.1 Politicko-bezpečnostní dopady.....	34
4.2 Sociální dopady	40
4.3 Ekonomické dopady.....	44
ZÁVĚR.....	50
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	55
RESUMÉ	63

OBSAH PŘÍLOH

Graf 1. Statisticky evidované oběti konfliktu v Jemenu mezi lety 2015–2019	23
Graf 2. Letecké útoky saúdské koalice na Jemen mezi lety 2015–2021	25
Graf 3. Vývoj hodnot v rámci indexu křehkosti Jemenu mezi lety 2007–2021	36
Graf 4. Index míry právního státu v Jemenu mezi lety 1996–2021	37
Graf 5. Index míry právního státu v Jemenu mezi lety 2014–2021	37
Graf 6. Index zajištění veřejných služeb v Jemenu mezi lety 2007–2021	42
Graf 7. Index lidského rozvoje v Jemenu mezi lety 1990–2021	44
Graf 8. Ekonomický růst Jemenu dle indexu HDP (na základě dnešní hodnoty USD) mezi lety 2011–2018	45
Graf 9. Směnný kurz jemenského rijálu na USD mezi lety 2016 až konec 2021	46
Graf 10. Index vývoje HND v Jemenu mezi lety 2010–2018	48
Graf 11. Vývoj cen nafty v Jemenu mezi lety 2016–2018	49
Mapa 1. Mapa oblastí v Jemenu ovládané různými aktéry na začátku roku 2015..	23
Mapa 2. Mapa působení AQAP v Jemenu	27
Schéma 1. Kategorie státních ozbrojených konfliktů dle Hautera.....	20
Tabulka 1. Typy lidské (ne)bezpečnosti a jejích možných příčin	8

ÚVOD

Region Blízkého východu lze označit za oblast mocenských zájmů jak lokálních, tak externích aktérů. Tyto mocenské zájmy jsou často formálně opodstatněny snahou o větší stabilizaci regionu, ale mnohdy vedou k opačnému efektu. Současnou situaci v regionu lze charakterizovat napětím, které má eskalační i deeskalační tendence v závislosti na tom, jak se mezinárodní situace kontinuálně vyvíjí. Mezistátní, ale i vnitrostátní poměry na Blízkém východě jsou komplikované, často kvůli historickému vývoji celého regionu. V této bakalářské práci se budu věnovat Jemenské republice (dále jen jako Jemen), která zapadá do výše zmíněného kontextu napětí a problémů Blízkého východu hned z několika důvodů.

Právě komplikovaná situace Jemenu, který je v názvu práce označen jako oběť, je předmětem této bakalářské práce, která se bude zabývat dopady vnitrostátního a geopolitického konfliktu, kterým tato země čelí a které mají charakter politický, bezpečnostní, sociální i ekonomický. Jemen je nejchudší zemí celého regionu (Salisbury 2015: 2), a to hned z několika příčin. Od přelomu let 2014/2015 se Jemen zmítá v ozbrojeném konfliktu, který Jemen vnitropoliticky zcela paralyzoval, zároveň se jedná o stát, který se v jisté perspektivě stal i obětí regionální rivality dvou externích aktérů, a sice Íránu a Saúdské Arábie. Oba tyto faktory vedly k tomu, že Jemen se dostal do kritického stádia, což je reflektováno v jeho současném (ne)fungování. Politicko-bezpečnostní, sociální a ekonomická krize prohlubující se probíhajícím konfliktem nedopadá těžce jen na samotný Jemen a jeho obyvatele, ale zároveň se v zemi reflektuje regionální napětí a rivalita, přičemž samotný konflikt si vyžádal již několik set tisíc životů¹.

Cílem této bakalářské práce je vysvětlit současnou situaci (v) Jemenu v rámci analýzy politicko-bezpečnostních, sociálních a ekonomických dopadů na zemi způsobených občanskou válkou a regionální rivalitou Íránu a Saúdské Arábie.

¹ Rozvojový program OSN odhaduje, že ke konci roku 2021 si válka v Jemenu vyžádala více než 377 000 obětí, z toho zhruba šedesát procent byli oběti nepřímo spojeny s válkou (Bohl, Hanna, Moyer 2021: 32).

Vzhledem k faktu, že jemenský konflikt trvá i v současnosti, vymezil jsem si výzkumné období v rozmezí let 2014 až 2021. Rok 2014 jsem si vybral, protože se jedná o rok, kdy došlo k obsazení hlavního města, což vnímám jako oficiální začátek současné občanské války v Jemenu. Rok 2021 je zvolen z důvodu dosažení co nejaktuálnějších výsledků zkoumání na základě dostatku relevantních zdrojů.

V rámci své bakalářské práce se zaměřím na analýzu dopadů, kterým Jemen čelí. Metoda analýzy je zvolena pro zjištění, o jaké konkrétní dopady se jedná a zda jsou způsobené probíhajícím občanským konfliktem a/nebo konfliktem zástupným. Zaměřím se na politicko-bezpečnostní, sociální a ekonomické důsledky v rámci kterých budu zkoumat jednotlivé ukazatele k naplnění cíle (například míra křehkosti státu, index lidského rozvoje (HDI), míra bezpečnosti, růst ekonomiky a další). K analýze samotných dopadů využiji teoretický rámec postavený na konceptu rozpadajících se, rozpadlých a slabých států (*failed, collapsed, and weak states*) od Roberta I. Rotberga a konceptu ozbrojeného konfliktu (*armed conflict*) a jeho subkategorií relevantních pro potřeby této práce. Pro účel klasifikace ozbrojeného konfliktu využiji data dle UCDP² a teorie několika dalších významných autorů. Teoretický rámec postavený na konceptu rozpadlých států využiji pro analýzu současné situace v Jemenu a teoretický rámec postavený na konceptu ozbrojených konfliktů jsem zvolil za účelem propojení vnitropolitického problému v Jemenu a regionální rivalry Íránu a Saúdské Arábie. Oba rámce jsem zvolil záměrně pro vyzdvižení komplexnosti a vzájemné provázanosti celého konfliktu a budou využity jako základ pro empirickou část práce, ve které budou aplikovány přímo na Jemen.

Celá práce bude rozdělena do několika kapitol, přičemž první kapitola se bude věnovat historickému kontextu současného konfliktu za účelem pochopení současné situace Jemenu, která významně reflektuje problémy pramenící i z jeho historického vývoje. Další kapitola se bude zabývat teoretickými koncepty, a to konkrétně konceptem slabých, rozpadajících se a rozpadlých států podle R. I. Rotberga a konceptem ozbrojeného konfliktu a jeho subkategorií relevantních pro

² Uppsala Conflict Data Program.

potřeby práce. Touto kapitolou uzavřu teoretickou část a navážu na ni částí empirickou, která bude opět rozdělena na dvě kapitoly. První kapitola případové části bude zaměřena na současný konflikt v Jemenu skrz jeho vývoj a vztahy jednotlivých aktérů v rámci aplikování konceptu ozbrojeného konfliktu. Stěžejními podkapitolami bude vývoj a proměna konfliktu společně s rivalitou Íránu a Saúdské Arábie odehrávající se na jeho pozadí. Na tuto kapitolu navážu poslední částí této práce, ve které se budu věnovat samotným dopadům konfliktu na Jemen. Celá kapitola bude rozdělena na politicko-bezpečnostní, sociální a ekonomické dopady, přičemž ukazatele, které budu v rámci jednotlivých sférách sledovat, se budou významně opírat o Rotbergův koncept rozpadlých států.

1 Historický kontext současného problému

Jemen má dlouhou historii konfliktů, a to jak novodobých, tak periodicky vzdálenějších. Historickým milníkem současného Jemenu je rok 1990, ve kterém došlo ke sjednocení Severního a Jižního Jemenu (Jemenská arabská republika a Jemenská lidově demokratická republika) pod vládou prezidenta Alího Abdalláha Sáliha. Severní i Jižní Jemen do té doby existovaly jako dva oddělené útvary s vlastním historickým vývojem a správou, přičemž Severní Jemen byl tradičně pod vládou místních klanů vyznávajících specifickou formu šíitského islámu. Naopak Jižní Jemen fungoval od 19. století jako protektorát pod britskou nadvládou a dominoval zde islám sunnitský.

První vnitropolitický problém ve sjednoceném Jemenu nastal krátce po spojení v roce 1990, neboť se zde nacházelo několik lokálních center moci, což vedlo ke vzniku několika třecích ploch a bránilo centrální vládě v nastolení legitimního monopolu moci nad celým územím. První občanská válka³ se odehrála již v roce 1994 a potvrdila, jak znatelně je Jemen politicky i sociálně rozdělenou zemí. Katalyzátorem vnitropolitické horšící se situace Jemenu byla revoluční vlna Arabského jara v roce 2011, která s sebou strhla i prezidenta Sáliha a jeho třicetičtyřletý mandát⁴ a vyvolala v zemi nároky na demokratizaci, větší autonomii, participaci hnutí Hútíů⁵ na správě Jemenu a celkové zlepšení životních a ekonomických podmínek (Karakir 2018: 126). Prezident Sálih po masivních protestech souhlasil s tranzicí moci na tehdejšího viceprezidenta Abeda Rabbo Mansour Hádiho, čímž byl ukončen jeho zmíněný dlouholetý mandát. Krátce na to byl také sestaven orgán označující se NDC (*National Dialogue Conference*), který měl za cíl provést Jemen procesem mocenské tranzice a demokratizace celého politického systému (Serr 2017: 358).

³ Pojem občanská válka bude v práci využíván jako synonymní termín ozbrojeného vnitrostátního konfliktu či ozbrojeného vnitrostátního konfliktu se zahraniční účastí z kapacitních důvodů, ačkoliv druhé dva zmíněné termíny jsou pro popis reality v Jemenu přesnější.

⁴ Původně byl Sálih prezidentem Severního Jemenu.

⁵ Hútíové jsou původně šíitským dominantním etnikem na severu Jemenu. V průběhu vývoje jemenského vnitropolitického konfliktu se však po roce 2004 etablovali v revizionistické militantní hnutí, které vystupuje jako hlavní protivník centrální jemenské vlády.

Za zásadní milník současného konfliktu v Jemenu lze označit přelom let 2014 a 2015, kdy Hútíové, na základě rostoucího odporu vůči centrální jemenské vládě, nenaplnění výše zmíněných podmínek a nelepšící se životní ani politické situace, obsadili hlavní město Saná společně s prezidentským palácem a vytvořili dočasnou alianci s exprezidentem Sálihem⁶ za účelem mocenského vyvážení Hádího. Jemenská vláda s prezidentem Hádím⁷ v návaznosti uprchli do Adenu, který prohlásili za dočasné hlavní město (Karakir 2018: 127). Vývoj konfliktu následně vedl Hádího i k dočasnému útěku do Saúdské Arábie, kde oficiálně zažádal státy Perského zálivu (*Gulf Cooperation Council, GCC*) o vojenskou intervenci za účelem stabilizace situace v Jemenu.

Na základě těchto událostí lze o přelomu let 2014 a 2015 hovořit jako o začátku další občanské války v Jemenu, která trvá dodnes a která rychle nabrala zmezinárodněného charakteru, neboť již v březnu roku 2015 se do konfliktu jak přímo, tak nepřímo zapojila koalice vedená Saúdskou Arábií za účelem potlačování vlivu Hútíů a obnovení Hádího vlády v zemi. Tento krok vedl k zapojení saúdského největšího rivala – Íránu, který však v Jemenu intervenue nepřímo, z čehož ale plyne, že jemenská občanská válka rychle přerostla i do zástupného konfliktu těchto dvou rivalů v rámci regionu Blízkého východu.

2 Vymezení teoretických konceptů

V první části bakalářské práce se zaměřím na využití dvou teoretických konceptů za účelem vytvoření rámce pro analýzu případové studie. První koncept se opírá o klasifikaci slabých, rozpadajících se a rozpadlých států od Roberta I. Rotberga, který se detailně věnuje právě těmto třem typům státnosti, které následně budou v empirické části uplatněny na příklad Jemenu. Je třeba zmínit, že v akademickém prostředí se již vyskytuje více definicí a kategorií států, které se

⁶ Tato aliance byla ukončena 4. prosince 2017, kdy Hútíové Sáliha zabili na základě jeho mocenských ambic, které se Hútíi rozcházely (Karakir 2018: 128–129).

⁷ Hádí se dostal do čela Jemenu v roce 2012, kdy země čelila problémům s vysokou mírou korupce, potravinovou krizí i vysokou nezaměstnaností (Serr 2017: 358).

nacházejí v určité fázi rozpadu než jen klasifikace podle Rotberga, které na státní rozpad nahlíží i z jiné perspektivy, ale ve své podstatě často reflektují právě i Rotbergův pohled⁸. U Rotberga je hlavním ukazatelem a základem jeho klasifikace míra bezpečnosti ve státu, což v případě mé případové studie považuji za nejvhodnější rámec pro studium slabosti/rozpadu státnosti vzhledem k zaměření této práce.

Druhým teoretickým rámcem je klasifikace ozbrojených konfliktů dle UCDP, ze kterého využiji konkrétně koncepty vnitrostátního konfliktu (*intrastate conflict*) a vnitrostátního konfliktu se zahraniční účastí (*intrastate conflict with foreign involvement / internationalized intrastate conflict*), a koncepty občanské války (*civil war*) a zástupného konfliktu (*proxy war*). UCDP neboli Uppsala Conflict Data Program, je hlavním světovým poskytovatelem a centrem sběru dat ohledně organizovaného násilí a občanských válek, jehož definice ozbrojených konfliktů se staly celosvětově uznávanými konceptuálními standardy (UCDP 2023). Tento program spadá pod švédskou univerzitu Uppsala Universitet v rámci katedry výzkumu míru a konfliktu a definice dle UCDP mi pomohou propojit teoretickou a případovou část této studie, neboť právě výše zmíněné typy ozbrojených konfliktů se přímo vztahují na případ Jemenu.

2.1 Koncept slabých, rozpadajících se a rozpadlých států podle R. I. Rotberga

Stát jakožto legitimní subjekt mezinárodního systému a mezinárodního práva nabývá několika znaků, které ho z podstaty státem dělají. Jedná se o stálé obyvatelstvo, jasně vymezené území a zajištění vnější i vnitřní suverenity. Mimo

⁸ Jedná se například o Williama I. Zartmana, který státní rozpad vnímá jako situaci, kdy stát jakožto autoritativní politická instituce není schopen vykonávat funkce, které ze státu stát dělají (Zartman 1995: 5). Dalším autorem je Stephen D. Krasner, jehož perspektiva je zaměřena dominantně na státní suverenitu, kterou vnímá jako základní pilíř pro stabilitu státu (Krasner 2001: 20). Jako poslední příklad uvedu autory Daronu Acemoglu a Jamese A. Robinsona, kteří svůj koncept rozpadajícího se státu opírají primárně o institucionální struktury a tvrdí, že efektivita potažmo stabilita státu je odvozena právě od politických a ekonomických institucí (Acemoglu – Robinson 2012: 76).

tyto znaky by stát z pohledu vlastního teritoria měl disponovat i dalšími rysy naplňující jeho státnost. Jedná se například o zajištění bezpečnosti, potřeb a statků svých obyvatel či existence politických a ekonomických institucí. Pokud stát naplňuje tyto rysy, hovoříme o něm jako moderním či stabilním státu. Pokud však stát v některém z výše uvedených charakteristik začne selhávat, selhává tím i jeho legitimita a stává se nestabilním. R. I. Rotberg klasifikuje tři typy nestabilních států, přičemž samotná klasifikace je založena na tom, do jaké míry se daný stát stává nestabilním. Rotberg (2003: 3) uvádí, že v rámci státu existuje hierarchie statků, které následně slouží k rozdělení nefunkčních/nestabilních států na slabé, rozpadající se a rozpadlé státy. Je zajímavé zmínit, že například Charles T. Call (2008: 1501–1504) přichází s alternativní klasifikací selhávajících států, ve které rozeznává rozpadlý stát (*collapsed state*), slabou formální institucionální kapacitu neboli slabý stát (*weak state*), válkou rozvrácený stát (*war-torn state*) a autoritářské státy/režimy (*authoritarian states/regimes*).

Za základní statek, který stabilní stát dle Rotberga musí být schopný zajistit, je považována bezpečnost, a zejména lidská bezpečnost⁹ (*human security*). Zajištění bezpečnosti lze chápat jako zamezení ztráty území a přeshraničních invazí, zajištění politické nezávislosti a suverenity a eliminace vnitrostátních hrozeb a útoků na veřejný pořádek a sociální struktury. V neposlední řadě se jedná o potlačování kriminality a dalších jevů ohrožujících právě lidskou bezpečnost. V této percepci se s Rotbergem rozchází například Michael J. Mazarr (2014: 104), který se naopak dominantně zaměřuje na ekonomický sektor a tvrdí, že finanční nestabilita a nestálost má schopnost narušit základy i silných států a může vést k vyššímu výskytu kybernetických útoků, které v dnešní době vystavují svět větším bezpečnostním hrozbám než například terorismus, neboť jsou schopny způsobit energetickou destabilizaci, informační úniky a paralyzování státu v mnoha dalších oblastech. Percepci Mazarra vnímán jako validní a dobře aplikovatelnou na silné

⁹ Lidská bezpečnost je klíčovým konceptem v rámci pojetí bezpečnosti, kdy referenčním objektem není jen stát, ale stává se jím i jedinec. Do popředí se lidská bezpečnost dostává v 90. letech 20. století a byla ukotvena v roce 2012 Valným shromážděním OSN, na kterém byla lidská bezpečnost definována jako „právo lidí žít svobodně a důstojně, bez chudoby a zoufalství“ (United Nations Trust Fund for Human Security 2016: 6).

státy Západního stylu, což ale v případě Jemenu úplně neplatí, a proto Rotbergovo dominantní zaměření na bezpečnost vnímám jako lépe aplikovatelné na situaci rozvojových států, kterým je právě i Jemen.

Následující tabulka navazuje na předchozí odstavec týkající se lidské bezpečnosti. Jsou v ní více do detailu rozpracovány subkategorie lidské (ne)bezpečnosti (*human (in)security*), které upřesňují, o čem tento koncept pojednává. Jedná se o tabulku převzatou od Fondu pro lidskou bezpečnost pod záštitou OSN (*United Nations Trust Fund for Human Security*).¹⁰

Tabulka 1. Typy lidské (ne)bezpečnosti a jejích možných příčin

TYPY (NE)BEZPEČNOSTI	HLAVNÍ PŘÍČINY
EKONOMICKÁ	Přetrvávající chudoba, nezaměstnanost, nedostatečný přístup k úvěrům a dalším ekonomickým příležitostem
POTRAVINOVÁ	Hlad, hladomor, náhlé zvýšení cen potravin
ZDRAVOTNÍ	Epidemie, podvýživa, špatné hygienické podmínky, nedostatečný přístup k základní zdravotní péči
ENVIRONMENTÁLNÍ	Zhoršování životního prostředí, vyčerpání zdrojů, přírodní katastrofy
OSOBNÍ	Fyzické násilí ve všech formách, obchodování s lidmi, dětská práce
KOMUNITNÍ	Napětí mezi etniky, náboženstvími a dalšími skupinami na základě identity, kriminalita, terorismus
POLITICKÁ	Politické represe, porušování lidských práv, nedostatek právního státu a spravedlnosti

Zdroj: United Nations Trust Fund for Human Security (2016: 7), přeloženo autorem

Dalším politickým statkem je dle Rotberga (2003: 3) svobodná participace v politice a jejích procesech, přičemž za esenciální je považován respekt k politickým institucím, legislativním procesům, soudnictví a dodržování základních lidských práv. Silné státy¹¹ jsou schopné zajistit, kromě již zmíněných statků, také

¹⁰ Samotný Fond využil data z reportu Lidského rozvoje v rámci Rozvojového programu OSN (UNDP)

¹¹ Termín silný stát jsem zvolil čistě pro demonstraci kontrastu stabilního státu oproti státu slabému. Jedná se však pouze o synonymní označení.

zdravotní péči, vzdělávání, funkční infrastrukturu v rámci svých hranic, stabilní bankovní systém a možnost potenciálu a prosperity svých obyvatel. Všechna tato kritéria jsou brána v potaz při dělení státu na silný/stabilní, slabý, rozpadají se a rozpadlý a jsou analyzována v rámci mnoha indexů, jako je například HDI (index lidského rozvoje – *Human Development Index*), v rámci Rozvojového programu OSN či míra korupce v daném státu, FSI (index křehkosti státu – *Fragile States Index*) a další¹².

2.1.1 Proces rozpadu státu a jeho indikátory

Rotberg (2003: 21) se zabývá nejen klasifikací a analýzou slabých, rozpadajících se a rozpadlých států, ale také samotnému procesu rozpadu (*state failure*).¹³ Sám rozeznává hned několik ukazatelů, které indikují, že daný stát se v tomto procesu nachází. Obecně tyto znaky řadí do tří nadřazených kategorií: politické a ekonomické indikátory společně s indikátorem mortality. Mimo Rotberga se faktorům rozpadu věnuje například i Centrum výzkumu státních krizí (*Crisis States Research Centre*), které se zaměřuje na křehkost státu (*state fragility*) a věnuje pozornost primárně faktorům, které mají největší tendence vyvolat násilí a následně vést k samotnému kolapsu. Jedná se o neschopnost zajištění monopolu na využití veřejného násilí, ztráta kontroly nad daňovým systémem, kolaps státních institucí a existence opozičního nesystémového útvaru, který přebere moc nad systémem legitimním (Shuzai 2015: 103).

Rozpad státu dle Rotberga popisuje proces, při kterém stát přechází z fáze silného státu do fáze slabého státu (*weak state*), při ještě větším zhoršení podmínek do fáze rozpadajícího se státu (*failed state*), až ke konečné fázi státu rozpadlého (*collapsed state*). Jako první z konkrétních znaků rozpadu je například privatizace školství a zdravotnictví a markantní snížení až kompletní pozastavení vyplácení zaměstnanců těchto institucí. Občanský sektor si začíná pomalu všímat, že role státu selhává a nechává je na pospas vlastním zdrojům. V určitých situacích

¹² Jedná se například o dodržování lidských práv, vnitřně vysídlené osoby či funkčnost veřejných služeb.

¹³ Lze použít i synonymní výraz, kterým je selhání.

se může stát, že základní statky jsou poskytnuty pouze favorizované části společnosti na úkor těch, kteří rebelují či jsou jiným způsobem zataženi do graduujícího konfliktu. Dalšími ukazateli státu, který se rozpadá, je snižující se míra gramotnosti, a naopak nárůst mortality novorozenců jakožto následek kolabujícího zdravotnictví. Indikátor novorozenecké mortality Rotberg vnímá jako jeden z esenciálních indikátorů při analyzování rozpadu daného státu, obzvláště pak u demokratických států (Rotberg 2003: 20). Průměrná délka života má také klesající tendence a občanská společnost v plošném měřítku chudne. Důležitým rysem je masivně se zvyšující ekonomická propast mezi elitou a zbytkem národu, kdy úzký kruh privilegovaných ze situace selhávajícího státu bohatne na úkor nekontrolovatelně se šířící chudoby mezi ostatními segmenty společnosti (Rotberg 2003: 7–8). Rotberg také zmiňuje jev korupce a upadajícího HDP daného státu.

Korupce je do jisté míry přítomna i v silných státech. Jedná se o trend s narůstající tendencí, ale v případě států v procesu rozpadu se jedná o jev s destruktivními účinky, které se následně dotýkají i těch nejzákladnějších veřejných sektorů. V takovéto situaci zkorumpovaná elita obvykle buď směřuje investice mimo hranice vlastního státu, což vede k ještě větší akceleraci kolapsu ekonomiky, nebo dojde k celkové paralýze investičních aktivit (Rotberg 2003: 21). Co se týče ukazatele HDP, tak ten je vnímán jako důležitý indikátor rozpadu, ale ne jako jeho příčina. Pomyslné nůžky mezi elitou a zbytkem společnosti se rozevírají prakticky ve všech oblastech, od příjmu finančních prostředků až po základní potraviny. Inflace prudce roste, neboť často dochází k situacím, kdy povstalecké síly ovládající určité území rabují banky a tisknou peníze bez jakékoliv regulace. Pašování a černý trh nabírají na intenzitě a vrchol celého procesu rozpadu nastává, když lokální měna zkolabuje a vnitřní trh je nahrazen některou z měn mezinárodních (Rotberg 2003: 8). Politicky je narušena nezávislost jak zákonodárné, výkonné, tak i soudní moci a politické statky jsou omezeny na minimum a často jen vedoucí elitě, která v procesu rozpadu mocensky sílí (Rotberg 2003: 21). Posledním indikátorem, který Rotberg vnímá jako esenciální, je

míra násilí. Jedná se v podstatě o přímou úměru, kdy čím vyšší míra násilí a absence bezpečnosti se v daném státu nachází, tím šance na selhání/rozpad státu roste (Rotberg 2003: 22). Je však třeba dodat, že neexistuje striktně daná hranice mezi slabými, rozpadajícími se a rozpadlými státy, což dokládají i autoři jako Waisová či Zartman (Waisová 2007: 31).¹⁴

Je důležité zmínit, že žádný z výše zmíněných typů nestabilních států není terminálním stádiem. Mnoho států v minulosti fluktovalo mezi fází rozpadajícího se státu a fází rozpadlého státu. Míra nestability vedoucí k potenciálnímu rozpadu je závislá na mnoha faktorech, primárně na těch lidských. Rozpad státu je proces, kterému se dá zabránit, neboť mu předchází mnoho již výše zmíněných indikátorů alarmujících samotný proces rozpadu. Rotberg ale připouští, že slabé státy se rozpadají mnohem jednodušeji než státy silné (Rotberg 2003: 10). Procesu selhání jsou náchylnější státy, jejichž ekonomické aktivity jsou z pohledu mezinárodních ekonomických vazeb velmi slabé až neexistující. Rotberg se také domnívá, že státy s polodemokratickým zřízením¹⁵ jsou k procesu selhání mnohem náchylnější, než plně demokratické státy či autokracie (Rotberg 2003: 20–21). V rámci nahlížení na faktory, které dělají stát náchylnějším k rozpadu, se s Rotbergem částečně rozchází Michael J. Mazarr (2014: 117), který tvrdí, že nebezpečí selhání je větší u silných států s vadnými regulacemi spíše než u slabých států institucionálními nedostatky. Naopak Francis Fukuyama (2004: 159) se s percepcí Rotberga v mnohém ztotožňuje, neboť tvrdí, že hlavní hrozby pro společnost a světový řád pramení právě ze slabých, rozpadajících se či rozpadlých států. Slabé či absentující vládní instituce v těchto státech vytvářejí podmínky pro nárůst terorismu, uprchlictví a chudobu.

Zajímavým poznatkem Rotberga také je, že proces selhání je převážně vinou člověka, a to konkrétně mužů spíše než žen. Institucionální a strukturální nedostatky k selhání významně přispívají, avšak kroky přímo vedoucí k samotnému

¹⁴ William Zartman vnímá rozpad státu jako dlouhodobý proces (Zartman 1995: 8–9).

¹⁵ Polodemokratická zřízení jsou typická například pro mnoho afrických států, ve kterých jsou částečně uplatňovány určité demokratické principy, ale jsou zde přítomny i principy nedemokratické.

rozpadu vedou z rozhodnutí a akcí hlavně mužského leadershipu (Rotberg 2003: 22). Celý proces selhání je v podstatě o tom, že jak selhávající, tak rozpadlé státy nejsou schopny na tento proces reagovat efektivně, aby mu byly schopné zabránit či se mu přinejmenším přizpůsobily.

2.1.2 Charakteristické rysy slabých, rozpadajících se a rozpadlých států

V následující části klasifikuji typy států dle míry rozpadu/selhání společně s rysy, které každou z kategorií charakterizují, včetně konkrétních příkladů států spadajících do dané kategorie dle R. I. Rotberga (2003: 4–10).

První kategorií nestabilního státu dle Rotberga (2003: 4–5) je slabý stát (*weak state*).¹⁶ Takovýto stát se vyznačuje relativní stabilitou, která je však dočasně narušena určitými společenskými výkyvy a nepokoji na domácí scéně anebo je tento stát pod vnějším útokem. Nevylučuje se ani kombinace obou z výše zmíněných faktorů. Slabé státy často disponují určitou tenzí ve společnosti, ať už náboženskou, etnickou či jazykovou. Dle autora však tato tenze nepřerůstá do násilné podoby. Mezi další charakteristiky slabého státu se řadí vysoká míra korupce, klesající hodnota HDP a dalších ekonomických ukazatelů a zanedbávání veřejných institucí, kterými jsou například školy a nemocnice. U slabých států je viditelná kombinace slabých státních idejí, které jsou vnímány jako zdroj legitimacy státu, a také existence slabých politických institucí (Waisová 2007: 26–27). Vládní struktury se vyznačují vysokou mírou despotie a míra zajištění potřebných statků pro obyvatele daného státu je značně potlačena. Za slabé státy se dají také označit státy s nedemokratickou formou vlády, nejčastěji autokratické a totalitní režimy. Jako příklad slabého státu Rotberg označuje například Severní Koreu, Bělorusko či Libyi a z historické perspektivy se jednalo například o Kambodžu za diktatorní vlády Pol Pota v druhé polovině 70. let 20. století. Za Slabé státy lze taky považovat mnoho afrických zemí, což je argumentováno tím, že většina afrických států vnímá

¹⁶ Slabý stát se také v mnoha textech překládá pod pojmem *fragile state*. Jedná se tedy částečně o synonymní výraz (srov. Shuzai 2015: 106), ale například Šárka Waisová vnímá *fragile state* jako úžeji definovaný koncept oproti *weak state* (Waisová 2007: 34).

koncept státu pouze jako „dekoraci či fasádu“ zakrývající realitu složitých a konfliktních politických vztahů často pramenících z jejich koloniální historie (Chabal – Daloz 1999: 16).

Druhým typem je dle Rotberga (2003: 5–9) rozpadající se stát (*failed state*). Jedná se o stav, kdy míra nestability v daném státu je vyšší než u státu slabého a vnitropolitická situace je velmi konfliktní a nebezpečná. Rozpadající se státy jsou charakterizovány přítomností vnitřních ozbrojených konfliktů a povstání. Občanský sektor je v rozvratu a násilí nabírá protáhlého charakteru. Je důležité zmínit, že násilí povstalců je často mířeno proti vládě či samotnému režimu za účelem dosažení požadavku podílení se na moci ve státu či dokonce snahy o získání autonomie určitého regionu. Oproti slabým státům se tedy nejedná „pouze“ o opresi a omezování občanské společnosti, ale míra nespokojenosti přerůstá v násilný konflikt narušující samotnou stabilitu státu. Občanské konflikty obvykle pramení z etnické, jazykové či náboženské nevraživosti společenských komunit a jsou často podníceny strachem a opresí menšiny většinou. Rotberg však zdůrazňuje, že heterogenita a nesourodost zájmů v rámci jednoho státu jsou fakty, které přispívají k nestabilitě, ale nejsou její příčinou.

Dalšími důležitými rysy rozpadajících se států je neschopnost zabezpečení vlastních hranic a ztráta kontroly nad určitou částí vlastního teritoria. Centrální vláda a její moc je často soustředěna jen v rámci hlavního města, popřípadě v jeho okolních zónách. Míra rozpadu daného státu¹⁷ může být v tomto případě vyjádřena ukazatelem, jak velké území má reálně pod kontrolou. Z tohoto plyne jasné nezajištění nejvíce esenciálního státního statku, a sice bezpečnosti. Stát není schopen zajistit bezpečnost svým občanům a není schopen si udržet monopol na násilí a moc z pozice oficiální autority. Dalším indikátorem je narůstající kriminalita a bezvládní. Místní gangy obsadí ulice i celá města a oficiální nástroje veřejného pořádku, především policie, jsou paralyzovány. Tento jev je zintenzivněn masivní

¹⁷ Státem se rozumí oficiální vláda či těleso, které si nárokuje legitimitu v rámci daného státu a je uznáno ze strany mezinárodního společenství. Většinou je to také těleso, které je v konfliktu s povstaleckými silami konfrontující vládní legitimitu a monopol moci.

a nekontrolovatelnou korupcí ve vyšších kruzích společnosti. Pokud ve státu nastane takováto situace, občané přirozeně tíhnou k entitě, která jim je schopna zajistit již několikrát zmiňovaný esenciální statek, kterým je bezpečnost. V ten moment je legitimita státu ještě více oslabena, neboť samotní občané tíhnou právě k povstaleckým silám, které tím na úkor státu naopak legitimitu získávají, a to nejen ve vnitrostátním prostoru, ale mnohdy se dočkají i podpory některého z aktérů mezinárodních¹⁸.

Mezi povstalecké síly patří například místní klanovní vůdci či další silné osobnosti a aktéři posilující svůj kult na základě etnické či klanové solidarity a také na základě potenciálního zajištění absentující bezpečnosti v dané oblasti, kde předtím zavládla anarchie. Tito nestátní aktéři se tak v teoretické, ale často i praktické rovině, stávají novým poskytovatelem statků v dané oblasti¹⁹ a disponují kontrolou nad ovládaným územím v rámci teritoria státu, ale někdy dokonce i mimo jeho hranice. V celoplošném měřítku rozpadající se stát není schopen zajistit pracovní místa pro své občany, vyznačuje se vadným institucionálním a politickým systémem a demokratické principy zpravidla absentují ve většině rozhodovacích procesů. Státní moc stojí převážně na exekutivě, které je podřízena jak legislativa, tak ale i soudní moc. Jednou z mála institucí, která si zachovává určitou integritu i v rozpadajícím se státu, je armáda. Je však třeba dodat, že ozbrojené složky se v tomto prostředí zpravidla stanou hlavním nástrojem politické vůle a na základě loajality ji do jisté míry vykonávají. Infrastruktura v rozpadajícím se státu je značně poškozena a chátrající. Jako příklad rozpadajícího se státu lze například uvést Somálsko (Moritz 2013: 3).

Jako poslední typ nestabilního státu klasifikuje Rotberg (2003: 9–10) rozpadlý stát (*collapsed state*). Jedná se o vzácnou a extrémní verzi rozpadajícího se státu, jehož míra rozpadu dosahuje maxima. Rotberg také v tomto případě terminologicky odlišuje populační sektor. V případě rozpadlého státu již nehovoří o

¹⁸ Může se jednat ať už o stát, tak teroristické skupiny operující internacionálně.

¹⁹ To však neznamená, že automaticky dojde ke stabilitě oblasti a zajištění potřebných statků. Zpravidla se situace však nijak zásadně nezlepší. Existují však výjimky, jako například fungování Somalilandu.

občanech (*citizens*), ale používá označení obyvatelé (*inhabitants*)²⁰, kteří jsou spjati jazykem, etnickým aspektem a hranicemi. Bezpečnost je ztotožňována s rolí silnějšího a území daného státu je v rukou substátních aktérů a klanových vůdců, kteří si budují své vlastní bezpečnostní a ekonomické mechanismy. Často také může dojít k restrukturalizaci zahraničních a mezinárodních vztahů s vnějšími aktéry. Tito substátní aktéři se z mezinárodního pohledu však nestávají legitimní složkou držící moc v zemi. Rozpadlý stát ztrácí svou teritoriální integritu, jelikož se často hovoří o přeměně části území na takzvaný kvazi stát²¹, který se vyznačuje výše zmíněnými rysy. Na tomto území legitimní složky státu nedisponují prakticky žádnou mocí. Ačkoliv je rozpadlý stát rozparcelován na části ovládané substátními aktéry a části ovládané centrální vládou, stále je přítomná vysoká míra anarchie. Koncept rozpadlého státu je spíše teoretický ideál, proto lze tvrdit, že se některé státy do jisté míry kompletnímu kolapsu blížily, než že by se explicitně zcela rozpadly. Nejblíže se tomuto stádiu v historii blížily například Somálsko, Libérie a Etiopie v 90. letech 20. století (Call 2008: 1492).

2.2 Koncept ozbrojeného konfliktu a jeho subkategorií

V následující kapitole přiblížím koncept ozbrojeného konfliktu a jeho několika subkategorií. Blíže představím koncepty vnitrostátního konfliktu a vnitrostátního konfliktu se zahraniční účastí dle UCDP. Dále se budu také věnovat termínům občanské války a zástupného konfliktu za účelem vytvoření pomyslného „mostu“ mezi teoretickou a empirickou částí. UCDP klasifikuje hned několik typů ozbrojených konfliktů a termínů s nimi úzce souvisejících, pro potřeby této práce se však budu detailněji věnovat jen těm, které jsou relativní pro následné využití v případové části.

²⁰ Jedná se o Rotbergovu snahu zdůraznit, že termín občan se váže se státem jakožto politickou jednotkou, která je schopna vykovávat výše zmíněné funkce.

²¹ Rotberg jako příklad uvádí mezinárodně neuznaný Somaliland na severu Somálska (Rotberg 2003: 10).

2.2.1 ozbrojený konflikt (*armed conflict*)

První termín, který blíže rozvedu, je ozbrojený konflikt (*armed conflict*). Jedná se o nadřazený termín vnitrostátního konfliktu i vnitrostátního konfliktu se zahraniční účastí. Dle UCDP (2023) se ozbrojený konflikt klasifikuje jako neslučitelnost zájmů, která se týká vlády a/nebo území státu, na kterém jsou použity ozbrojené složky dvou aktérů. Alespoň jeden z účastněných aktérů je vláda daného státu a následek tohoto konfliktu s sebou nese nejméně 25 úmrtí během jednoho kalendářního roku a tento počet obětí musí přímo souviset s boji v rámci daného konfliktu.

Další významnou akademickou institucí zabývající se ozbrojenými konflikty je Mezinárodní ústav pro výzkum míru ve Stockholmu (*Stockholm International Peace Research Institute, SIPRI*), který ozbrojený konflikt klasifikuje jako dlouhodobý boj mezi vojenskými silami dvou nebo více vlád nebo jedné vlády a alespoň jedné organizované ozbrojené skupiny, při nichž zemřelo v důsledku boje nejméně 1000 osob během trvání daného konfliktu (SIPRI 1997: 17).

V rámci ozbrojeného konfliktu UCDP (2023) rozeznává konflikty, ve kterém je zainteresovaná vláda jakožto legitimní složka reprezentující stát (*state-based armed conflict*), a konflikty, ve kterých ani jedna ze zapojených stran nereprezentuje stát oficiální cestou neboli v těchto konfliktech vláda nefiguruje jako jeden ze soupeřících aktérů (*non-state conflict*).

Dle Wallensteena, Solenbergové a jejich kolegů (2002: 619) se ozbrojené konflikty dělí do třech základních skupin na základě počtu obětí. Prvním z nich je ozbrojený konflikt menšího rozsahu (*minor armed conflict*), který se vyznačuje alespoň 25 úmrtími za rok a méně než 1000 úmrtími během celého konfliktu. Druhým typem je ozbrojený konflikt středního rozsahu (*intermediate armed conflict*), který zahrnuje minimálně 25 až 1000 mrtvých za rok a více než 1000 mrtvých za dobu celého konfliktu. A konečně poslední typ, kterým je válka (*war*), jež je charakterizována alespoň 1000 mrtvými během jednoho roku (Gleditsch – Wallenstein – Eriksson – Sollenberg – Strand 2002: 619).

2.2.2 Vnitrostátní konflikt (*intrastate/internal conflict*)

Vnitrostátním konfliktem se dle UCPD (2023) rozumí ozbrojený konflikt, který se odehrává mezi vládou a nevládním aktérem (ozbrojenou skupinou) na území daného státu. Aby konflikt mohl být označen za vnitrostátní, musí nejprve splňovat charakteristiky ozbrojeného konfliktu, které jsou uvedeny výše, a zároveň se tento typ konfliktu odehrává bez zapojení externího/ch aktéra/ů (nejčastěji se jedná o další státy). Zapojení státu/vlády v takovémto konfliktu lze charakterizovat jako vertikální vnitrostátní konflikt (*state-based conflict*). Dále však vnitrostátní konflikt může mít i horizontální formu, kdy mezi sebou bojují nevládní ozbrojené skupiny navzájem (*non-state based conflict*) (Český červený kříž).

Vnitrostátní konflikt by měl také disponovat dalšími znaky, kterými jsou například organizace stran zapojených v daném konfliktu, organizace násilí a určitá intenzita konfliktu. Tato intenzita je odvozena od faktorů, jako je délka trvání, počet obětí či použité prostředky (Český červený kříž). Šárka Waisová (2007: 86) dále dělí vnitrostátní konflikt na násilný a nenásilný, kdy latentní fáze nenásilného konfliktu může být řešena diplomatickým způsobem, ale při jeho eskalaci dochází k použití násilných prostředků, tudíž se z něj stává konflikt násilný.

2.2.2.1 Občanská válka (*civil war*)

Když se dále zaměřím na kategorie ozbrojených konfliktů, tak jednou z nich je i občanská válka. Jak už z názvu vyplývá, jedná se o ozbrojený konflikt spadající do kategorie válek, který se vyznačuje vysokou mírou násilí. Azam a Hoefflerová (2002: 479) klasifikují občanskou válku jako násilný ozbrojený konflikt, při kterém zemře během jednoho roku více než 1000 obětí. Z výše zmíněných definic ozbrojených konfliktů vnímám tedy občanskou válku jako násilnou formu vnitrostátního konfliktu, která je jasně definována počtem minimálně 1000 obětí za

rok. Je však potřeba podotknout, že někteří autoři s vnímáním občanské války jako subkategorií vnitrostátního konfliktu nesouhlasí.²²

Autoři Walterová a Snyder (2001: 4–8) se věnují pěti předpokladům, které vedou k vypuknutí občanské války. Prvním předpokladem je zhroucení vlády, která již nadále není schopna zaručit svým občanům jak bezpečnost, tak další sekundární statky (ekonomické či sociální). Druhým předpokladem je geografický aspekt, kdy znepřátelené skupiny se v rámci teritoria jednoho státu nachází nebezpečně blízko sebe, což může vést k mnohem jednodušší eskalaci dalšího konfliktu. Třetím předpokladem dle Walterové a Snydera je změna dělby moci uvnitř daného státu, která vede k tomu, že jednotlivá etnika či skupiny se snaží o hájení svých zájmů i za cenu použití násilí. Předposlední předpoklad se týká nerovné distribuce ekonomických zdrojů, čímž se významně zvyšuje tenze v daném státu, a poslední předpoklad zahrnuje proces odzbrojování (ať už nucené, tak dobrovolné).

2.2.2.2 Vnitrostátní konflikt se zahraniční účastí (*intrastate conflict with foreign involvement / internationalized conflict*)

Předposledním typem konfliktu, kterému se budu věnovat, je vnitrostátní konflikt se zahraniční účastí / „zmezinárodněný vnitrostátní konflikt“²³, který se dle UCPD (2023) klasifikuje jako ozbrojený konflikt mezi vládou a nevládním aktérem, při kterém jedna či obě strany jsou vojensky podporovány třetí vládní stranou (státem), která aktivně participuje na daném konfliktu. Jedná se o ozbrojený konflikt, který měl původně vnitrostátní povahu, ale v důsledku zahraniční intervence došlo k jeho „zmezinárodnění/internacionalizaci“ (Stewart 2003: 315).

Dle Dietricha Schindlera (1982: 255) vnitrostátní konflikt se zahraniční účastí zahrnuje válku mezi dvěma bojujícími frakcemi na území jednoho státu, které jsou

²² Jedná se například o autory Hendersona a Singera (2000: 276), kteří tvrdí, že vnitrostátní konflikt a občanská válka se od sebe liší mírou destrukce, nepřítelem či cílem a oba termíny vnímají jako dvě horizontální situace s odlišnými charakteristikami.

²³ Pojem *zmezinárodněný vnitrostátní konflikt* je spíše překlad anglické varianty *internationalized conflict*, zatímco vnitrostátní konflikt se zahraniční účastí je termín, který je pro český jazyk vhodnější.

podporovány různými státy. Dále se jedná o přímý projev nepřátelství/boje mezi dvěma externími státy, které vojensky intervnují ve vnitrostátním konfliktu státu třetího za účelem podpory jedné z bojujících stran. V neposlední řadě je zmezinárodněným vnitrostátním konfliktem válka, která zahrnuje zahraniční intervenci za účelem podpory povstaleckých skupin bojujících proti vládě či naopak.

Zmezinárodněný vnitrostátní konflikt se dá jinými slovy charakterizovat jako konflikt, do kterého se aktivně/vojensky zapojil další, externí aktér za účelem podpory jedné ze soupeřících stran. Zpravidla se jedná o další stát, který se jak ze strategických, tak například humanitárních důvodů, zapojí do již probíhajícího vnitrostátního konfliktu, čímž dojde k procesu „zmezinárodnění“. Aktivní zapojení externího aktéra je doprovázeno vlastními strategickými zájmy a/nebo snahou konflikt ukončit, ale často může dojít paradoxně k jeho prohloubení.

2.2.3 Zástupný konflikt (*proxy war*)

Vzhledem k tématu a zaměření této práce je důležité se věnovat i speciální kategorii konfliktů, a sice zástupnému konfliktu. Nejprve bych chtěl zmínit, že program UCDP tuto kategorii jako samostatnou nerozlišuje, neboť nerozeznává rozdíl mezi intervencí a delegací, ale obě formy zahraničního/vnějšího zásahu klasifikuje jako vnitrostátní konflikt se zahraniční účastí (Hauter 2019: 94). Jakob Hauter (2019: 94) také podotýká, že v akademickém prostředí stále dominuje typologie konfliktů, ve které většina zmezinárodněných vnitrostátních konfliktů je vnímána a interpretována jako občanská válka spíše než něco mezi občanskou a mezistátní (*interstate*) válkou. V rámci jeho kategorizace ozbrojených konfliktů je zástupný konflikt reprezentován anglickým termínem *delegated interstate conflict* (Hauter 2019: 95). Dle Kima Cragina (2015: 312) je zástupný konflikt válkou, ve které se dva státy střetávají nepřímo skrz využití jejich zástupců typicky ve státu třetím.

Níže zobrazené schéma (č. 1) přehledně vyobrazuje, jak Hauter vnímá zástupný konflikt. Dle něj se jedná o mezistátní válku (*interstate war*), ve které povstalecké skupiny absentují a samotný konflikt má smíšený charakter – zahraniční podpora nebo přímá kontrola je projektována na území státu, kde se přímý konflikt odehrává.

Schéma 1. Kategorie státních ozbrojených konfliktů dle Hautera

		Čistý konflikt: absence zahraniční podpory nebo kontroly	Smíšený konflikt: přítomnost zahraniční podpory nebo kontroly
Je povstalecká skupina jednou z hlavních stran v konfliktu?	Občanská válka: povstalecká skupina přítomna	Vnitrostátní	Vnitrostátní se zahraniční účastí
	Mezistátní válka: povstalecká skupina nepřítomna	Mezistátní	Zástupný konflikt

Zdroj: Jakob Hauter (2019: 95), přeloženo autorem

Jinými slovy lze zástupný konflikt charakterizovat jako situaci, ve které je určitý vnitrostátní konflikt či občanská válka zneužita k demonstraci zájmů alespoň dvou externích aktérů, kteří tak na daném vnitrostátním konfliktu participují nepřímou (nejsou aktivně/vojensky zapojeni), a každý z těchto externích aktérů podporuje některého z aktivně participujících účastníků materiální či finanční cestou. Tato nepřímá participace může být opodstatněna snahou konflikt ukončit, ale často celou problematiku jen prohlubuje, a v popředí zájmů takového státu bývají osobní ambice a strategické vyhodnocení výhodnosti jeho nepřímé intervence.

3 Ozbrojený konflikt v Jemenu

V teoretické části své práce jsem představil koncept ozbrojeného konfliktu a jeho subkategorií, které souvisí s realitou Jemenu jakožto hlavního subjektu této studie. V této kapitole se budu věnovat analýze konfliktu v Jemenu a na jejím základě následně blíže specifikuji, o který typ ozbrojeného konfliktu se jedná. Je třeba poznamenat, že při studiu zdrojů k této práci jsem si všiml, že v akademických kruzích zdaleka nepanuje shoda, jak jemenský konflikt přesně kategorizovat. Někteří autoři konflikt označují jako občanskou válku, jiní jako vnitrostátní konflikt se zahraniční účastí a v nemalém množství se do celé problematiky zasazuje i koncept zástupného konfliktu.²⁴

Faktem je, že jemenský konflikt je velmi komplikovaný a komplexní, neboť v něm figuruje hned několik aktérů, a to jak státních, tak nestátních, interních, ale i externích. V neposlední řadě také v rámci kategorizace záleží na časovém období samotného konfliktu, neboť ten během svého trvání změnil svou podstatu, o čemž tato kapitola také bude níže pojednávat. Vzhledem k tomuto faktu bude následující kapitola rozdělena do dvou podkapitol zaměřujících se zvláště na interní a externí dimenzi konfliktu v Jemenu. Pro toto rozdělení jsem se rozhodl za účelem zachování přehlednosti a dosažení přesnějších výsledků.

3.1 Vývoj a proměna konfliktu v Jemenu

Jak jsem již nastínil výše, konflikt v Jemenu je velmi specifický svou komplexností, která je ale pro konflikty v rámci Blízkého východu relativně typická. To však neznamená, že by se konflikt nedal správně terminologicky kategorizovat na základě tvrdých dat a samotné podoby konfliktu.

²⁴ Zástupcem klasifikace jemenského konfliktu jako občanské války je například Marcel Serr (2017: 357) a Jeremy M. Sharp (2019: 5). Naopak Helen Lacknerová zdůrazňuje důležitost vývoje konfliktu z občanské války na konflikt zmezinárodněný (Lackner 2020: 22). Konečně například A. Karakir, který se intenzivně zabývá problematikou zástupného konfliktu a analyzuje, jestli zapojení Íránu a Saúdské Arábie lze považovat za zástupný konflikt, nebo ne (Karakir 2018: 141–144).

Konflikt v Jemenu začal na přelomu let 2014/2015, kdy došlo k obsazení hlavního města Saná²⁵ povstaleckou skupinou Hútíů a v lednu roku 2015 k obsazení prezidentského paláce a vytvoření stínové vlády (Serr 2017: 358, Sharp 2019: 1). Oficiální Hádího vláda se přemístila do Adenu a vyhlásila ho dočasným hlavním městem a samotný Hádí byl na nějakou dobu uvězněn, ale následně uprchl do Saúdské Arábie. Armádní složka se stala také značně rozdělenou, neboť mnoho jejích členů zůstávalo věrnými původnímu prezidentovi Sálihovi, který po obsazení Saná vytvořil s Hútíi dočasnou koalici s vizí návratu moci, než byl pak v roce 2017 samotnými Hútíi zavražděn (Serr 2017: 358).

3.1.1 Období konfliktu na přelomu let 2014/2015 až březen 2015

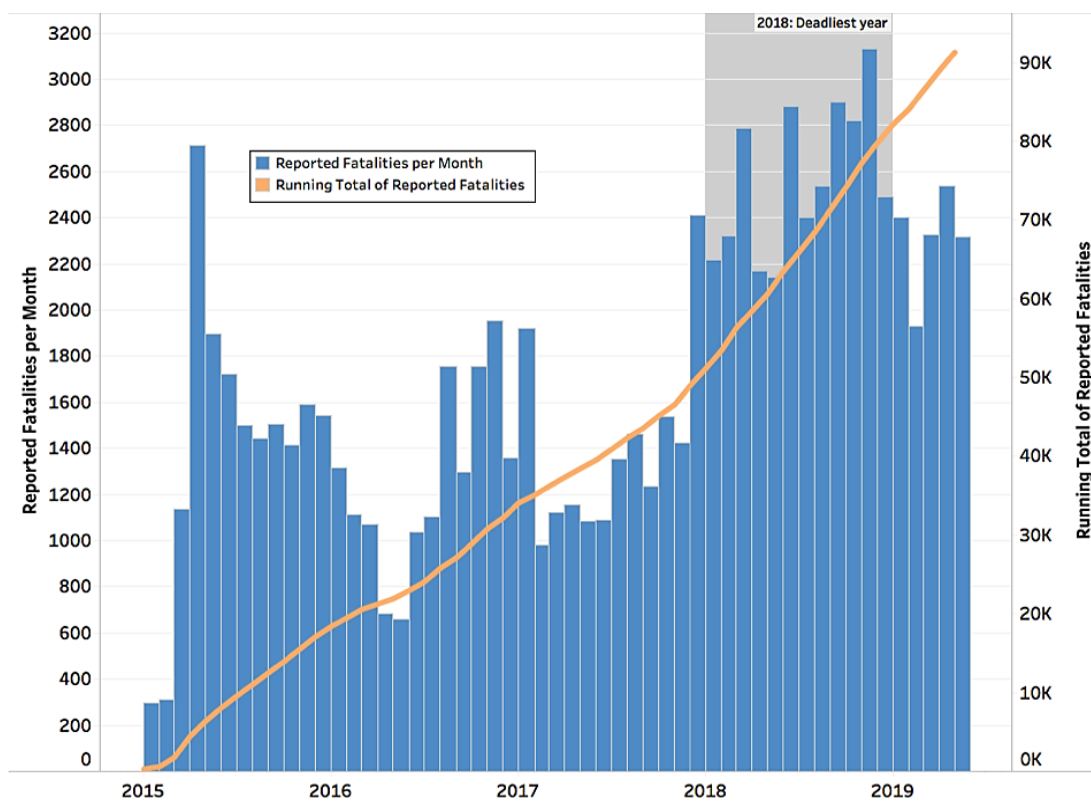
Realitu Jemenu v období přelomu let 2014/2015 až do března roku 2015²⁶ lze charakterizovat jako vnitrostátní konflikt a konkrétně jako občanskou válku. Základní podstatou občanské války je násilný, ozbrojený konflikt, při kterém země během jednoho roku více než 1000 obětí, dochází ke zhroucení vlády, která již není schopna svým obyvatelům zaručit bezpečnost, a nastává přerozdělení mocenských vztahů ve státu (další rysy jsou uvedeny v teoretické části této práce). Níže přiložený graf č. 1 zobrazuje počet úmrtí spojených s vypuknutím občanské války v Jemenu, kdy během prvních třech měsíců zemřelo statisticky 1700 lidí.

Dalším kritériem vnitrostátního konfliktu považujeme občanské války je organizace zúčastněných stran a určitá intenzita násilí. Níže přiložená mapa vyobrazuje Jemen rozdělený na dvě oblasti ovládané dvěma hlavními participujícími aktéry, přičemž prvním aktérem je nevládní militantní hnutí Hútíů (oranžová barva) a aktérem druhým je oficiální jemenská vláda/centrální vláda (*Republic of Yemen Government, ROYG*) (zelená barva). V tomto období absentuje zapojení jakéhokoliv z vnějších aktérů.

²⁵ K samotnému obsazení došlo postupně v rozmezí měsíců září až prosinec roku 2014 (Karakir 2018: 127).

²⁶ Březen roku 2015 je krajním bodem pro analýzu tohoto období z důvodu změny charakteru jemenského konfliktu kvůli externí vojenské intervenci, které se budu věnovat v další podkapitole.

Graf 1. Statisticky evidované oběti konfliktu v Jemenu mezi lety 2015–2019

Zdroj: Matthias J. Sulz (2019)

Mapa 1. Mapa oblastí v Jemenu ovládané různými aktéry na začátku roku 2015

Zdroj: Adam Baron (2015)

3.1.2 Období konfliktu mezi březnem 2015 až 2021

Jemenský konflikt již pár měsíců po vypuknutí zásadně změnil svou podstatu. Následná analýza se tedy zaměřuje na období od konce března roku 2015 až do roku 2021.²⁷ Právě v březnu roku 2015 došlo k momentu, který zásadně změnil podobu dosavadní občanské války. Dne 26. března 2015 došlo k rozšíření jemenského konfliktu o dalšího aktéra – koalice států Arabského poloostrova vedena dominantně Saúdkou Arábií (Sulz 2019).²⁸ Samotná intervence započala vojenskou operací nazvanou *Rozhodná bouře (Operation Decisive Storm)*, kterou Saúdové oficiálně uskutečnili na podnět prezidenta Hádího, který během března po vypuknutí občanské války do Saúdské Arábie dočasně uprchl (Serr 2017: 359).

Aktivní zapojení koalice vedené Saúdkou Arábií (dále i jen jako koalice) znamenalo narušení konceptu občanské války, neboť takovýto vývoj jemenského konfliktu jasně odporoval základnímu rysu občanské války – aktivní zapojení pouze interních/vnitropolitických aktérů. V rámci správného označení jemenského konfliktu od zapojení Saúdy vedené koalice lze využít koncept vnitrostátního konfliktu se zahraniční účastí, jehož základní charakteristikou je aktivní zapojení třetího aktéra, který je externího charakteru (zpravidla zahraniční stát), do probíhajícího vnitrostátního konfliktu. Od 26. března 2015 je tedy přesně jemenský konflikt charakterizovat jako vnitrostátní konflikt se zahraniční účastí, a to až do konce analyzovaného období v roce 2021.

I v tomto období nadále *de facto* trvá občanská válka, která je však již nyní doprovázena aktivní podporou Hádího a jeho vlády ze strany intervenující koalice namířené proti Hútiům (Sharp 2019: 3). Z výše zobrazeného grafu (č. 1) lze vypožorovat, jak se počet obětí po koaliční intervenci masivně zvýšil. Zapojením koalice do jemenského konfliktu došlo k nárůstu vzdušných raketových náletů na Jemen (viz níže přiložený graf č. 2), které vedly ke zničení už tak dezolátní jemenské

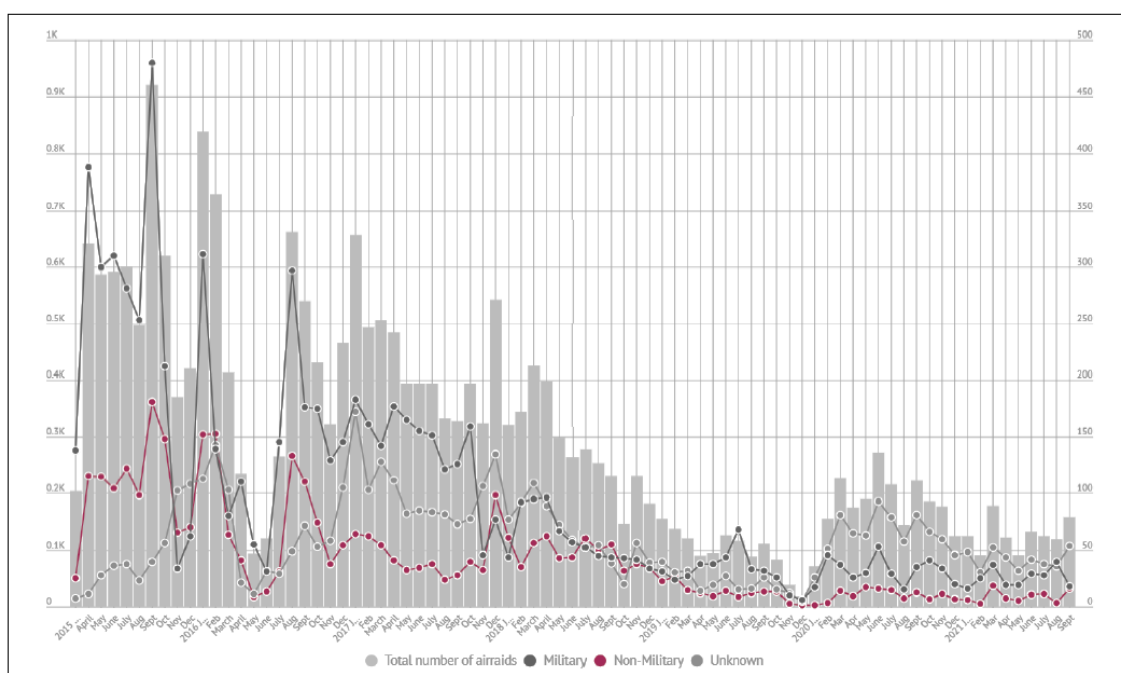
²⁷ Začátek tohoto analyzovaného období je opodstatněno změnou podoby konfliktu kvůli zapojení Saúdské Arábie dne 26. března 2015 a konec tohoto období vyplývá jak z podstaty zaměření této práce, tak ze skutečnosti, že dále analyzovaná podoba konfliktu se v rámci tohoto období nezměnila.

²⁸ Jednalo se o státy, které jsou součástí Rady pro spolupráci arabských států v Zálivu (*Gulf Cooperation Council, GCC*), ale dominantně o Saúdkou Arábii a Spojené arabské emiráty (SAE).

infrastruktury a k destabilizování situace v zemi. Je důležité zmínit, že ačkoliv byli Saúdové a celá koalice mezinárodně podporováni, tak raketové nálety na Jemen sklídily ze strany mnoha humanitárních organizací i mezinárodního společenství značnou kritiku, neboť při nich zemřelo nemalé množství i civilního obyvatelstva (Sharp 2019: 3).

Níže zobrazený graf koaličních náletů (č. 2) slouží také jako důkaz aktivního zapojení Saúdy vedené koalice v jemenském konfliktu, které ale k jeho ukončení nevedlo jak v analyzovaném období, tak ani v současnosti. Z grafu lze ale vyčíst, že intenzita náletů se během let významně snížila oproti prvním třem letům od počátku Saúdy vedené intervence, neboť napříč lety docházelo k uzavírání ad hoc průměrů, která ale nikdy neměla dlouhého trvání.

Graf 2. Letecké útoky saúdské koalice na Jemen mezi lety 2015–2021

Zdroj: Sharp (2021: 8)

Zapojením Saúdské Arábie se nabízí otázka, proč vlastně do Jemenu intervenovala. Z převážně realistické perspektivy, zahraničně politický a vojenský zásah takového rozsahu je často doprovázen osobními a/nebo strategickými ambicemi intervenujícího státu. Oficiálním důvodem zahájení vojenské operace

byla žádost prezidenta Hádího o pomoc poražení Hútíů a obnovení legitimacy jeho úřadu a mezinárodně uznávané jemenské vlády (ROYG) v Jemenu (Al-Kahwati 2019: 7). Saúdská Arábie má s Jemenem nejdelší pozemní hranici a faktory, kterými jsou například migrační vlny z Jemenu do Saúdské Arábie, bezpečnostní výzvy či ekonomické vztahy, udávají směr saúdské zahraniční politiky k Jemenu již několik dekád. V rámci bezpečnostních výzev je třeba zmínit teroristickou skupinu Al-Káida na Arabském poloostrově (AQAP²⁹), která je Saúdy vnímána také jako významná hrozba a které se budu krátce věnovat níže. Od zapojení Saúdů do jemenského konfliktu došlo k diverzifikaci útoků ze strany Hútíů, které byly mířeny nejen na jemenskou armádu podporující ROYG, ale docházelo i k raketovému ostřelování cílů na území Saúdské Arábie (Karakir 2018: 131). Dalším důvodem saúdské intervence byla a je snaha o stabilizaci Jemenu za účelem udržení statusu quo v celém regionu. Geografická pozice Jemenu hraje významnou strategickou roli na Blízkém východě, vzhledem k tomu, že leží na východ od úžiny Mandeb, která funguje jako zásadní tepna globálního ropného transportu (jedná se zhruba o 3,5 až 4 procenta denního globálního zásobování) (Karakir 2018: 131).

Jako poslední zmíním postoj mezinárodního společenství, které se převážně staví na stranu Hádího režimu spolu s centrální vládou, ať už z důvodu boje proti terorismu (AQAP) nebo následování postojů Rady OSN, která v dubnu roku 2015 vydala rezoluci, ze které jasně plyne podpora Hádího vlády.³⁰ Dá se tedy shrnout, že globální hráči podporují Hádího režim a jejich podporou by chtěli dosáhnout znovunastolení jeho legitimacy v Jemenu.³¹

Jak zaznělo výše, tak mimo Hútíe, koalici vedenou Saúdskou Arábií a Hádího vlády, operuje na území Jemenu ještě další aktér, kterým je teroristická skupina Al-Káida na Arabském poloostrově (AQAP). Jedná se o jednu z nejefektivnějších větví celé Al-Káidy, která v Jemenu našla stabilní útočiště díky jeho politické

²⁹ AQAP je akronym Al-Káidy na Arabském poloostrově dle anglického *Al-Qaeda in the Arabian Peninsula*.

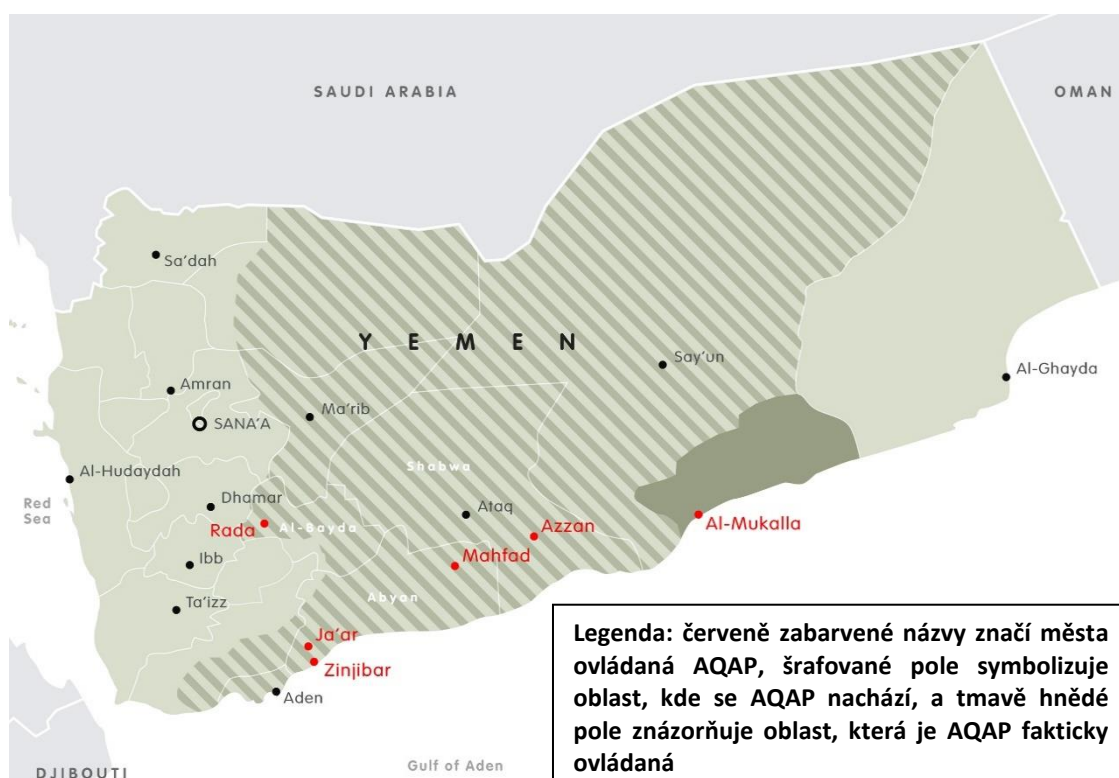
³⁰ Jedná se o rezoluci 2216, která prohlašuje Hádího za legitimního prezidenta Jemenu a dožaduje se jednostranného stažení Hútíů z okupovaných území na severu země (Karakir 2018: 132).

³¹ Mezi tyto státy se kromě Spojených států amerických řadí také například Velká Británie.

paralýze. Od vypuknutí občanské války v roce 2015 významně rozšířila svou působnost a nabyla v Jemenu územního i mocenského rozmachu (Baron 2015). Nejvíce aktivní je v jižní části a svou podporu opírá o některé z klanů žijících v těchto oblastech (Sharp 2019: 1). Je důležité zmínit, že AQAP není aktérem operujícím po boku ani jedné z bojujících stran v jemenském konfliktu. *De facto* se se jedná o aktéra, který v jemenském konfliktu figuruje hlavně na základě geografického aspektu a profitu z nestabilní situace v Jemenu, který využívá jako ideální útočiště pro své operace.

Z níže zobrazené mapy (č. 2) lze vyčíst, že přítomnost AQAP v Jemenu není zdaleka zanedbatelná, což vede i další státy k nepřímému zapojení do jemenského konfliktu, přičemž za zmínku stojí primárně Spojené státy americké jakožto světový zástupce v boji proti terorismu (Karakir 2018: 132).³²

Mapa 2. Mapa působení AQAP v Jemenu

Zdroj: Adam Baron (2015)

³² Spojené státy Americké jsou saúdským největším dodavatelem zbraní a vojenského materiálu a v boji proti terorismu podporují Saúdy cestou logistické asistence a zpravodajstvím (Karakir 2018: 132).

3.2 Rivalita Íránu a Saúdské Arábie na pozadí konfliktu v Jemenu

V předchozí kapitole jsem se věnoval čistě vnitrostátní úrovni jemenského konfliktu, která ale popisuje *de facto* jen polovinu reality. V této kapitole se zaměřím na další dimenzi jemenského konfliktu, která vznikla zapojením Saúdské Arábie a Íránu. Regionální rivalita těchto dvou nejjemenských aktérů tak dodala jemenskému konfliktu novou dynamiku a určitým způsobem mu začala částečně udávat i směr. Geopolitické soupeření Íránu a Saúdské Arábie v regionu Blízkého východu lze jen těžko zpochybnit, neboť jejich vzájemná rivalita touto oblastí rezonuje již dlouhou dobu. Rád bych na začátek zdůraznil, že participace Íránu v Jemenu má zcela odlišnou podobu má zcela odlišný charakter od participace Saúdské Arábie, čemuž se budu detailněji věnovat níže. Vzhledem k tomu, že ani experti na region Blízkého východu nezastávají jednotný názor, zda lze rivalitu Saúdské Arábie a Íránu v Jemenu vnímat jako zástupný konflikt, zaměřím se proto na analýzu vztahu těchto dvou států a následně vztahu Íránu a hnutí Hútiú.

Na začátek je důležité zmínit, že rivalita těchto dvou států není založena jen na náboženském vyznání, ale jedná se spíše o regionální aspirace a geopolitický zájem v regionu. Saúdové se vnímají jako lídr a ochránce států vyznávajících sunnitský islám, zatímco Írán zastává post lídra šíitských muslimů a obě země tak usilují o post lídra islámského světa (Karakir 2018: 141). Jejich snaha rozšiřovat svou sféru vlivu vede ale i k regionální destabilizaci, která je prokazatelná právě i na příkladu Jemenu (Serr 2017: 361). Jak vyplývá z předchozí kapitoly, zapojení Saúdů je v Jemenu přímé skrz vojenskou intervenci, nicméně na jejich participaci lze nahlížet i skrz optiku regionální rivality s Íránem odehrávající se na pozadí jemenského konfliktu. Co se týče Íránu, tak ten přímo/vojensky v Jemenu zapojen není, ale nepřímě zde určitými způsoby také figuruje. Nepřímé zapojení znamená, že Írán na území Jemenu není vojensky aktivní, ale jejich participace je založena například na materiální podpoře. Dle Serra (2017: 362) má Jemen pro oba státy strategickou hodnotu, jelikož je saúdským geografickým sousedem, a pro Írán je to příležitost, jak Saúdy donutit do Jemenu soustředit více kapacit, které by jinak

mohly být využity proti íránské regionální mocenské expanzi, o kterou Írán na Blízkém východě usiluje.

Saúdové jsou v čele skupiny států, které vnímají Írán jako manipulátora jemenského konfliktu a jako nepřítele, který se snaží narušit status quo a posilovat svůj geopolitický vliv v celém regionu, což je pro Saúdskou Arábii nepřijatelné. Přímé zapojení Saúdské Arábie v jemenském konfliktu může tedy být bezesporu vnímáno nejen jako snaha o stabilizaci Jemenu, ale také jako strategický krok pro potlačování íránského vlivu, ať už je tento vliv v Jemenu více či méně intenzivní. Podobný pohled na participaci Saúdů má i Robinson (2022: 5), který tvrdí, že saúdské vnímání Húťů jako zprostředkovatele íránských zájmů (*Iranian proxy*) je hnacím motorem celé vojenské intervence. Posledním autorem, který sdílí podobný názor je také I. K. Karakir (2018: 130–131), který zmiňuje, že vojenská operace řízená Saúdy je vedena za účelem zajištění bezpečnosti na saúdsko-jemenské hranici, která je narušena íránskými regionálními ambicemi, a dále za účelem boje proti teroristickým hrozbám a ochrany regionální bezpečnosti.

Dále je třeba se zaměřit na to, do jaké míry vlastně Írán hraje v jemenském konfliktu roli a do jaké míry se zde odráží jeho rivalita se Saúdskou Arábií. Pozice Íránu v regionu Blízkého východu po roce 1979, kdy došlo v tomto státu k revoluci, graduálně sílila a Írán postupně konsolidoval své postavení regionální mocnosti. Šíření a ochrana šíitského islámu obecně hraje mobilizující roli v rámci íránských mocenských ambic v regionu (Karakir 2018: 134). Nepřímé zapojení Íránu lze tak vysvětlit právě jejich regionálními ambicemi na Blízkém východě. Je ale důležité zmínit, že Jemen je pro Írán mnohem menší prioritou v rámci jejich regionální mocenské expanze než pro Saúdskou Arábii a její zahraniční politiku.³³

³³ Pro íránskou zahraniční politiku jsou v regionu státy, kterým Írán věnuje mnohem více pozornosti, finančních i vojenských prostředků. Mezi tyto státy patří například Sýrie, Irák či Lebanon (Karakir 2018: 144, Esfandiary – Tabatabai 2016: 155, FDD 2022).

3.2.1 Vztah mezi Íránem a hnutím Hútíů

V rámci jemenského konfliktu se někteří autoři (Sharp 2021: 18, Mirza–Abbas–Qaisrani 2021: 5) přiklánějí ke vnímání vztahu Íránu a Hútíů jako zástupnému konfliktu, ale existují i autoři (Karakir 2018: 142–144, Serr 2017: 360), kteří mají více kritický pohled a přicházejí s argumenty, které tento vztah minimálně zpochybňují. V rámci jemenského konfliktu se Írán staví na stranu povstaleckého a militantního hnutí Hútíů, zatímco Saúdská Arábie vystupuje proti tomuto hnutí v rámci bojování na straně ROYG. Předmětem této kapitoly je analýza vztahu Íránu a hnutí Hútíů v souvislosti s konceptem zástupného konfliktu, kterému jsem se věnoval v teoretické části této práce.

Hlavními státy, které vnímají hnutí Hútíů jako zprostředkovatele íránského vlivu v Jemenu, jsou dominantně Spojené státy americké a pochopitelně Saúdská Arábie. Jeremmy Sharp (2021, 9–10) v analytickém dokumentu zaštitěným výzkumným ústavem amerického kongresu (*Congressional Research Service*) vyzdvihuje fakta, kterými existenci propojení Hútíů a Íránu dokládá. Jedná se například o transfer vojenského materiálu, informací i finančních prostředků ze strany Íránu Hútíům. V roce 2020 se Írán také stal prvním státem, který diplomaticky uznal hnutí Hútíů za legitimní jemenskou vládu. Další fakt, který zapadá do propojení Íránu s Hútíi, je informace izraelského ministerstva obrany, které v roce 2021 identifikovalo jednu vojenskou základnu v centrální části Íránu, jež fungovala za účelem trénování zahraničních bojovníků, včetně Hútíů, jak pracovat s drony. Nepřímá podpora Hútíů vede logicky k intenzivnějšímu zapojení saúdských sil v Jemenu, což Írán může potenciálně využít právě pro posilování svého vlivu v jiných blízkovýchodních státech. Dalším důležitým prvkem, který lze považovat za důkaz propojení Hútíů a Íránu, je dle Robinsona (2022: 5) jejich společný geopolitický zájem, kdy Írán se snaží o konfrontaci saúdské dominance na Blízkém východě a Hútíové mezitím bojují proti Hádího vládě, která je podporována

právě Saúdskou Arábií.³⁴ *De facto* lze hovořit o nepřímém vytváření tlaku na Saúdskou Arábii a „držení jí na uzdě“ v rámci finanční, politické a vojenské zátěže, kterou s sebou intervence koalice vedené Saúdy nese (Serr 2017: 362).

Jak jsem ale nastínil v úvodu této kapitoly, tak je zde mnoho autorů, kteří na vztah Íránu s Hútií nahlízejí více kriticky a přicházejí s argumenty, které prokazatelnost tohoto vztahu do určité míry zpochybňují či jejich propojení minimálně argumentují. Pokud vezmu v potaz potenciální náboženskou konexi mezi Íránem a Hútií, tak vyznání tohoto militantního hnutí je jednou z větví šíitského islámu, ale paradoxně má svou formou blíže k islámu sunnitskému (Sharp 2019: 3). Další argument zmiňuje například i Karakir (2018: 142), který tvrdí, že když začala občanská válka v Jemenu, tak participace Hútiů pramenila z frustrace z jemenského politického systému plného korupce a z požadavku tohoto hnutí na větším podílení se na správě a politice v zemi. Hútiové nebyli Íránem nijak mobilizováni, ani nebyli závislí na jeho finanční či vojenské asistenci, a to jak na počátku konfliktu, tak ani během jeho pokračování v průběhu let. S klíčovými argumenty přichází také Ashi Al-Kahwati (2019: 8), která vyzdvihuje nízkou intenzitu íránského zapojení v Jemenu z pohledu finanční či materiální podpory, zvláště pak v porovnání s výdaji Saúdské Arábie.

Co se týče íránské podpory Hútiů, tak je velmi složité dohledat tvrdá data, kolik přesně zbrojního materiálu či financí Írán od počátku konfliktu Hútiům poskytl, ale na základě několika expertních analýz lze tuto podporu potvrdit. Nadace pro obranu demokracie (*Foundation for Defense of Democracies – FDD 2022*) zmiňuje, že mezi lety 2015 a 2021 Hútiové odpálili přes 430 raketových střel a použili více než 850 útočných dronů proti Saúdské Arábii. Z této informace lze zhruba vydedukovat, jakého množství íránská podpora dosahuje, i když nelze s jistotou potvrdit, že všechny z výše zmíněných raket a dronů skutečně pocházejí jen z Íránu. Je třeba také pracovat s možností vlastní produkce nebo dostáváním

³⁴ Situace mezi těmito dvěma zeměmi eskalovala 4. listopadu 2017, kdy balistická střela Hútiů mířila směrem na Mezinárodní letiště Krále Chálída ležícího vedle saúdského hlavního města Rijádu. Tato střela byla dle Hútiů pouze reakce na saúdské nálety, ale Saúďové tento útok spojili s Íránem a celou situaci popsali jako válečný akt (Serr 2017: 362).

jen určitých součástí sloužících k produkci či modifikaci vlastního zbrojního arzenálu (Jones – Thompson – Ngo – McSorley – Bermundez 2021: 5). Jake Sullivan³⁵ vnímá útoky Hútíů jako teroristické, a hlavně umožněné právě Íránem, který mimo raketové střely poskytuje Hútíům také bezpilotní letadla neboli drony spolu se zázemím pro trénink k jejich ovládní (FDD 2022). Z novějších zdrojů lze konkrétní čísla zbrojního materiálu odhadnout například na základě zásahu Vojenského námořnictva Spojených států amerických, při kterém došlo k zabavení milionu kusů munice objevené na rybářské lodi mířící z Íránu do Jemenu a více než 2000 kusů zbraní AK-47. Podobný zásah provedly i francouzské námořní síly, které našly na palubě jiné rybářské lodi v Ománském zálivu 3 000 útočných pušek, téměř 600 000 nábojů a více než 20 protitankových raket (Nissenbaum – Lubold – Faucon 2023). Pokud se zaměřím na finanční podporu, tak *de facto* nelze dohledat konkrétní částky, které by ji více specifikovaly. Důkazem, že ale i tato podpora ze strany Íránu probíhá, může být například významné množství relevantních zdrojů, které na ni odkazují (Aljazeera 2021, Juneau 2021, Saul – Hafezi – Georgy 2017 a další).

Lze tedy závěrem uvést, že Hútíové nejsou legitimními zprostředkovateli íránské vůle, ale spíše lokální jemenské ozbrojené hnutí, které získává určitou nepřímou podporu z Íránu (Esfandiary – Tabatabai 2016: 169). Kahwati (2019: 8) tvrdí, že pro Írán je konflikt v Jemenu poměrně levný a efektivní způsob, jak diverzifikovat prostředky Saúdů sloužící pro zachování statusu quo na Blízkém východě. Podpora Íránu je pro Hútíe bezesporu přínosná, ale není pro ně životně důležitá, nejsou na ní závislí a ani na ní nestojí jejich rezistence.

³⁵ Jake Sullivan je americkým poradcem pro národní bezpečnost v administrativě Joea Bidena. Jedná se o klíčovou postavu v otázkách bezpečnosti a mezinárodních konfliktů.

Když výše prezentovaná data vztáhnou na koncept zástupného konfliktu, tak se přiřkláním k autorům, kteří konflikt v Jemenu označují za zástupný konflikt Íránu a Saúdské Arábie, a to proto, že:

- 1) v teoretické rovině konceptu zástupného konfliktu není nijak jasně specifikovaná ani kvantifikovaná míra podpory, která by tomuto konceptu vyhovovala, či ho naopak vyvracela,
- 2) empirická data, která jsem výše zmínil, íránskou podporu potvrzují, nehledě na to, zda jsou na ní Hútióvé závislí, či ne, což do konceptu zástupného konfliktu zapadá,
- 3) a konečně, zapojení Saúdské Arábie v Jemenu je sice přímé, ale zároveň je částečně hnané regionální rivalitou mezi ní a Íránem.³⁶

4 Dopady konfliktu na Jemen

Ať už se stát zmítá ve vnitropolitickém ozbrojeném konfliktu či je součástí většího regionálního soupeření, je takřka nemožné, aby to na něj nemělo nějaký dopad. Silný stát je stabilní institucionální jednotka, která má za cíl prosperovat, a to jak vnitropoliticky, tak mezinárodně. Jedná se o stát, který disponuje vnitřní i vnější suverenitou, stabilním politickým a institucionálním systémem, včetně zabezpečení svých občanů, a v neposlední řadě se nezmltá v občanském či jiném konfliktu. Pokud se skrz tuto perspektivu zaměřím na Jemen, tak lze konstatovat, že se jedná o stát, který se dá charakterizovat mnoha způsoby, ale přívlastek silný mezi ně nezapadá. Cílem této kapitoly je zaměřit se na politicko-bezpečnostní, sociální a ekonomické dopady konfliktu na Jemen. Vzhledem k zaměření této práce je třeba zmínit, že u mnoha důsledků lze jen složitě určit, zda byly zapříčiněny vnitrostátním konfliktem nebo regionálním soupeřením Íránu a Saúdské Arábie, ale i to bude předmětem této kapitoly.

³⁶ Je důležité vyzdvihnout, že v souvislosti s konceptem zástupného konfliktu není klíčové, že Saúdská Arábie bojuje v Jemenu aktivně proti Hútiům, ale klíčový je fakt, že zde dochází i k nepřímému střetu Saúdské Arábie s Íránem v rámci jejich regionální mocenské rivality. Oba aktéři podporují své spojence, kteří jsou navzájem stranami občanské války, což konceptu zástupného konfliktu vyhovuje.

Jak již bylo zmíněno v úvodu této práce, pro analýzu dopadů konfliktu na Jemen využiji teoretický koncept rozpadlých států od Roberta I. Rotberga. Než se přesunu k samotné analýze, tak bych rád zmínil, že využití tohoto teoretického rámce neslouží k určení, zda se Jemen v mnou analyzovaném období nacházel ve stádiu rozpadajícího se státu nebo státu rozpadlého, neboť i v tomto ohledu je dělící linie velmi tenká a fluidní. Rotbergův teoretický rámec slouží ke zjištění, jak probíhající konflikt a rivalita mezi dvěma regionálními mocnostmi měla vliv na bezpečnostní, politickou, ekonomickou a sociální situaci v Jemenu za pomoci ukazatelů, které tento rámec reflektují.

4.1 Politicko-bezpečnostní dopady

Bezpečnost a funkční politické instituce se dají bezesporu vnímat jako základní statky, které stabilní/silný stát musí zajistit za účelem ochrany teritoriální integrity a schopnosti obstát v mezinárodním prostoru. Pokud se blíže zaměřím na bezpečnost, tak se jedná *de facto* o existenční pilíř pro stát a jeho fungování. V rámci tohoto pilíře hraje velmi důležitou roli takzvaná národní bezpečnost, která se dá charakterizovat jako schopnost státu zajistit ochranu a obranu svých občanů (Osisanya: nedat.). Na národní bezpečnost lze analogicky navázat lidskou bezpečností, které jsem se podrobněji věnoval v teoretické kapitole (s. 6–7). V momentu, kdy se stát dostane do stavu krize nebo i na jeho území vypukne vnitropolitický konflikt nebo se dostane do konfliktu mezinárodního, tak jsou to právě faktory a ukazatele lidské a národní bezpečnosti, na které má tento konflikt přímý vliv. Mimo bezpečnost je konflikt často příčinou paralýzy či kolapsu politického systému dané země, jeho institucí a stability. Takový kolaps pak dopadá jak na fungování státu jako takového, tak na jeho obyvatele, což je právě i příklad Jemenu.

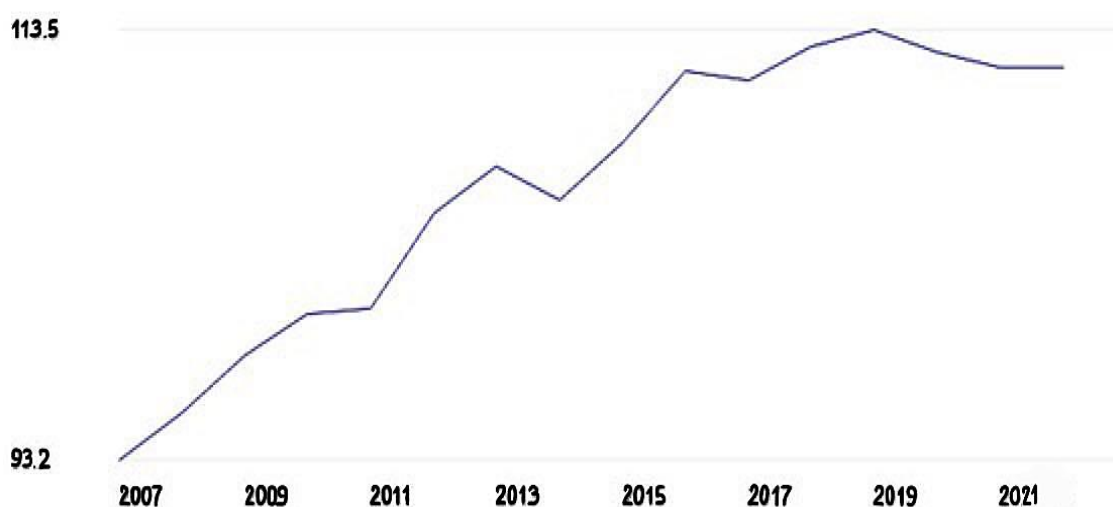
Prvním ukazatelem, který v rámci politicko-bezpečnostních dopadů využiji, je index křehkosti/selhání státu (*Fragile State Index, FSI*), který za pomoci dvanácti indikátorů rozdělených do čtyř kategorií (soudržnost, ekonomické, politické

a sociální indikátory) vyměřuje stav daného státu v daném okamžiku na škále 0–120 (120 je hranice kompletního rozpadu státu). Tento index velmi dobře slouží jako nástroj pro komplexní analýzu reality Jemenu v rámci využití indikátorů, kterým se věnuji i v teoretické části této práce. Jedná se například o bezpečnostní aparát, hospodářský úpadek, legitimita státu, veřejné služby, lidská práva a právní stát, míra uprchlictví, vnitřně vysídlené osoby a vnější intervence (The Global Economy 2022). Z následujícího grafu (č. 3) lze vyčíst, jak od vypuknutí občanské války hodnota křehkosti/selhání Jemenu skokově vzrostla až na hodnotu 113,5 v roce 2019, což je alarmující číslo, které potvrzuje kolaps Jemenu ve všech výše zmíněných oblastech.

V rámci probíhajícího konfliktu je třeba zmínit, že jeho trvání má vliv jak na bezpečnost v zemi, tak i jeho politické fungování. Jak tvrdí Salisbury (2015: 13), tak je to právě rivalita Íránu a Saúdské Arábie, která zhoršuje existující konflikty v regionu skrz podporu válčících stran, z čehož plyne, že jeden z důsledků rivality těchto dvou aktérů je také prodlužování jemenského konfliktu. Tuto percepce lze podpořit i analýzou Ashi Al-Kahwati (2019: 9), která zmiňuje, že agendy externích aktérů podněcují lokální konflikty v Jemenu, které následovně prodlužují konflikt celkově.³⁷ Od roku 2015, kdy do Jemenu intervenovala koalice vedena Saúdkou Arábií, je konec jemenského konfliktu stále v nedohlednu. Navíc z níže zobrazeného grafu (č. 3) lze vyčíst, že od zapojení externích aktérů se stav Jemenu graduálně zhoršoval, což lze vnímat jako paradox odporující saúdkému opodstatnění jejich vojenské intervence ve snaze Jemen stabilizovat (Barakat 2015).

³⁷ Ke stejnému názoru se přiklání i Marcel Serr (2017: 363), který tvrdí, že Saúdy vedená intervence jemenský konflikt ještě více zamotává a zhoršuje už tak kritickou humanitární krizi v zemi.

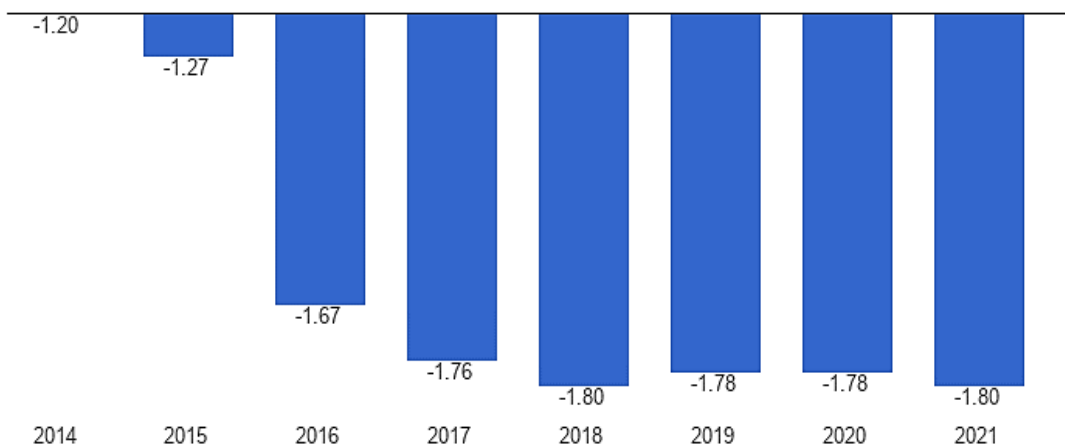
Graf 3. Vývoj hodnot v rámci indexu křehkosti Jemenu mezi lety 2007–2021

Zdroj: The Global Economy (2022)

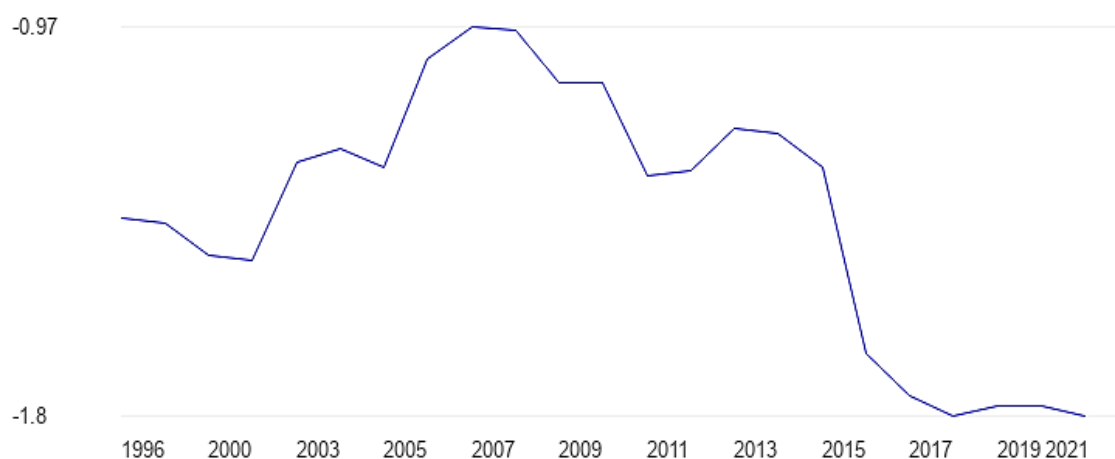
Dalším významným ukazatelem, který explicitně vychází z Rotbergova konceptu, je míra násilí ve státu, které lze analyzovat za pomoci indexu právního státu (*The index for Rule of Law*). Tento index zachycuje například míru dodržování společenských pravidel, kvalitu policie a soudů a mimo jiné i pravděpodobnost kriminality a násilí (The Global Economy 2022). Škála toho indexu je od bodu -2,5 do 2,5 (přičemž bod -2,5 je vnímán jako hraniční bod, který indikuje, že v dané zemi neexistují *de facto* žádné principy právního státu). Níže zobrazený graf (č. 4) znázorňuje, jak se principy právního státu v Jemenu od vypuknutí občanského konfliktu významně zhoršily, ovšem je třeba podotknout, že zhoršující se principy právního státu v Jemenu probíhaly již před vypuknutím samotného konfliktu zhruba od roku 2008 (viz graf č. 5), ale vzhledem k hodnotám naměřených během let lze zaznamenat masivní pokles právě až po vypuknutí ozbrojeného konfliktu v roce 2015. Od tohoto roku lze říci, že se politický systém a jeho instituce staly silně paralyzovanými a nefunkčními, a to jak od počátku mnou analyzovaného období, tak po celou dobu jeho trvání, což opět vytváří přímou linii mezi nefunkčními politickými institucemi a politickými dopady konfliktu na Jemen.

Graf 5. Index míry právního státu v Jemenu mezi lety 2014–2021

Zdroj: The Global Economy (2022)

Graf 4. Index míry právního státu v Jemenu mezi lety 1996–2021

Zdroj: The Global Economy (2022)

V rámci politicko-bezpečnostních dopadů konfliktu na Jemen je třeba se dále zaměřit na dva velmi důležité aspekty, které mimo jiné úzce souvisí také s Rotbergem a jeho konceptem rozpadlých států. Konkrétně se jedná o státní suverenitu a výskyt terorismu. Jemen má kvůli výskytu ozbrojených nestátních skupin na území země omezenou vnitřní suverenitu, což výrazně celý konflikt komplikuje a vede k ideálnímu prostředí pro působení radikálních antisystémových skupin, mezi které lze zařadit i teroristickou skupinu AQAP. Radou bezpečnosti OSN je od roku 2014 Jemen označován jako rozpadlý stát (*failed state*)³⁸, ať už kvůli

³⁸ Koncept rozpadlých států je v Západním světě obecně vnímán jako zkrácený termín pro státy, jež jsou vnímány jako mezinárodní bezpečnostní hrozby kvůli jejich vnitrostátním konfliktům, které vytvářejí ideální prostředí pro operování teroristických skupin na jejich území (Clausen 2019: 490).

narušení jeho teritoriální integrity, paralýze politických institucí, tak právě i výskytu AQAP.

Když se zaměřím na koncept státní suverenity, tak je třeba zmínit, že válka v Jemenu nenarušuje jeho vnější suverenitu, neboť se jedná o stát, který je plošně mezinárodním společenstvím legitimně uznávaný. Co se týče vojenské intervence Saúdy vedené koalice, tak ta *de facto* jemenskou suverenitu také nenarušuje, neboť se oficiálně jedná o intervenci zahájenou na žádost jemenského prezidenta. Saúdská intervence je, jak jsem již zmínil v předchozích kapitolách, založena na dvou základních argumentech – prvním z nich je snaha o znovunastolení jemenské teritoriální integrity a vnitřní suverenity na základě žádosti Hádího, a snaha o udržení statusu quo na Blízkém východě, který kolaps Jemenu ohrožuje, obzvláště kvůli iránské podpoře Hútíů (Clausen 2019: 493).

Významný problém, který Jemen paralyzuje v jeho základním fungování, je nedisponování stabilní vnitřní suverenitou. Teritoriální integrita Jemenu byla již před vypuknutím občanského konfliktu do určité míry narušena a represivní složky státu tradičně nebyly schopny vymáhat moc mimo městská centra, neboť v Jemenu hrají významnou roli i klany, které v určitých oblastech plní *de facto* roli státu a tím jemenskou integritu narušují (Clausen 2015: 26). S vypuknutím občanské války se teritoriální narušení Jemenu ještě zintenzivnilo a v zemi se konsolidovala dvě mocenská centra. První z nich se nachází v jižní části Jemenu a je ovládáno prezidentem Hádím a ROYG, kteří jsou i *de jure* držiteli moci v celém Jemenu. Druhé mocenské centrum leží v severní jemenské části a je ovládáno Hútíi (viz mapa č. 1). Narušení vnitřní suverenity Jemenu lze spojovat s ještě výraznějším teritoriálním rozdělením, které bylo způsobeno vypuknutím občanského konfliktu a vedlo k paralýze státu na politické, ekonomické i sociální úrovni, neboť lze říct, že Jemen jako stát přestal vypuknutím občanské války *de facto* disponovat schopností vykonávat jakékoliv funkce. Je důležité ale zmínit, že Jemen byl i před rokem 2014 nestabilním státem, jehož vnitřní suverenita byla dlouhodobě oslabena. Regionální rivalita Saúdské Arábie a Íránu však může být opět vnímána jako faktor, který přispívá k teritoriálnímu rozdělení Jemenu skrz podporu proti sobě stojících

vnitropolitických aktérů, od kterých se toto rozdělení odvíjí (Mohammed – Moorthy 2019: 10).

Druhým velmi významným důsledkem konfliktu na Jemenu je vytvoření ideálního prostředí pro operování teroristických skupin, kterou je v případě Jemenu AQAP. Operování AQAP zintenzivňuje vnímání Jemenu jako rozpadlého státu, ale co se týče jemenské krize, tak působení AQAP nelze vnímat jako její příčinu. Jejich prezenze je odvozena od absentujícího politického a ekonomického vývoje v Jemenu. V rámci boje proti terorismu byly a jsou v Jemenu velmi aktivní Spojené státy americké skrz intenzivní útoky dronů. Takováto intervence by teoreticky vedla k narušení suverenity Jemenu, ale i tyto útoky, stejně jako intervence koalice, byly schváleny Hádím a jeho vládou, což jen reflektovalo předválečnou realitu Jemenu charakterizovanou Hádího slabým vládnutím a omezenými kapacitami Jemenu, čehož následně využili Hútíové v rámci státního převratu v roce 2014 (Clausen 2015: 24).

Prezenze AQAP v Jemenu se po vypuknutí občanského konfliktu významně konsolidovala, a to paradoxně díky Saúdy vedené koaliční intervenci (Bayoumy – Browning – Ghobari 2016).³⁹ Aktivity AQAP v Jemenu se zintenzivňovaly již po Arabském jaru, které zasáhlo v určité míře i Jemen, proto občanskou válku ani regionální rivalitu Saúdské Arábie a Íránu nelze vnímat jako příčinu jejího vzestupu (Clausen 2019: 496). Ale jak jsem již zmínil výše, právě výskyt AQAP v Jemenu je jedním z oficiálních odůvodnění externí vojenské intervence v kontextu zapojení Saúdské Arábie. Nepřímo však lze AQAP vnímat jako záminku pro legitimizaci saúdského operování v Jemenu, díky kterému mají Saúdové možnost konfrontovat pro ně mnohem významnější hrozbu, kterou představuje íránský vliv v Jemenu.

³⁹ Na vině je například koaliční rozložení pozornosti v Jemenu, která byla věnována dominantně Hútíům, čehož AQAP využila a expandovala teritoriálně i mocensky.

4.2 Sociální dopady

Jemenský konflikt má vliv nejen na politicko-bezpečnostní oblast této země, ale bezprostředně se dotýká i civilního obyvatelstva. Jsou to právě Jemenci, kteří tímto konfliktem trpí nejvíce, a to z hned z několika příčin. Zajímavým poznatkem také je, že v rámci sociálních dopadů jemenského konfliktu lze přesněji určit negativní důsledky íránsko-saúdské rivality, oproti například důsledkům politicko-bezpečnostním, u kterých je ta linie mnohem hůře vysledovatelná.

Civilní obyvatelstvo v Jemenu bylo vystaveno turbulentním výkyvům ve společnosti v minulosti již vícekrát⁴⁰, ale od vypuknutí současného konfliktu na přelomu let 2014/2015 se pro většinu z nich stala každodenní realita Jemenu bojem o přežití. V Jemenu dnes žije přes 30 milionů obyvatel, přičemž v roce 2015 zde žilo přibližně 26 milionů obyvatel. Jak jsem již zmínil výše, Jemen je nejchudší zemí Blízkého východu a jednou z nejchudších zemí celého světa. Země se také potýkala s masivním výskytem cholery (v roce 2020 bylo oficiálně evidováno více jak 200 000 případů) a průměrně tři ze čtyř Jemenců vyžadují humanitární pomoc a asistenci, což odpovídá zhruba 20 milionům obyvatel, a situace v Jemenu je tak vnímána jako jedna z největších humanitárních katastrof na světě (Robinson 2022: 7–8, CDP 2023).

Pokud se zaměřím na sociální důsledek, který je zapříčiněn jak vnitrostátním konfliktem, tak Saúdy vedenou vojenskou intervencí vnímanou skrz optiku regionální rivality s Íránem, lze zmínit například útoky na civilní cíle, což je mimo jiné v rozporu s mezinárodním právem (Robinson 2022: 8). Nebezpečná situace v Jemenu měla za následek vnitřní přesídlení více než 4 milionů obyvatel od vypuknutí války, a to jak kvůli výše zmíněným náletům, tak i dalším důsledkům konfliktu.⁴¹

Zásadní dopad na sociální podmínky v Jemenu potažmo na zhoršující se humanitární krizi má námořní a vzdušná blokáda ze strany koalice, která byla na

⁴⁰ Viz například občanská válka po sjednocení Jemenu v roce 1994.

⁴¹ Mimo bezprostřední nebezpečí válčení v jejich blízkosti se jedná také o nedostatek pitné vody a jídla, výskyt nemocí a další.

Jemen uvalena v březnu 2015⁴². Tato blokáda byla částečně a paradoxně umožněna na základě rezoluce vydané Radou OSN v roce 2015⁴³, které koalice využila, a v rámci uvalené blokády prováděla inspekci většiny lodí, které do Jemenu mířily. Tento krok měl však velmi negativní vliv na humanitární situaci v zemi, neboť vedl k prodloužení doby vyložení zboží a zvýšení nákladů s lodní dopravou spojených. Jelikož je Jemen na importu jídla a dalších zásob závislý z 90 %, tak tato blokáda měla devastující následky. Nejenže čas je v rámci dodávek jídla a zdravotních pomůcek klíčovým faktorem, ale i narůstající náklady s blokádou spojené způsobily ještě větší prohloubení jemenské humanitární krize (Sharp 2019: 14). Jestli v nějaké oblasti lze tvrdit, že Jemen se stal obětí regionální rivality, pak humanitární oblast je bezpochyby tou zásadní, ve které důsledky soupeření obou regionálních mocností můžeme vysledovat, a jako konkrétní příklad lze uvést výše zmíněnou blokádu uvalenou na Jemen v roce 2015.

Dalším důležitým aspektem, který je způsobený dominantně vnitropolitickou dimenzí konfliktu a který má negativní vliv na humanitární situaci v zemi, je existence několika center moci v zemi, což má za následek ztížení přístupu humanitárních organizací do jednotlivých částí Jemenu. Zásadní rozdíl je mezi přístupem severní části Jemenu ovládané Hútíi a jižní části pod správou ROYG. Vnitropolitický konflikt mezi těmito dvěma jemenskými aktéry s sebou nesl a stále nese pro humanitární pracovníky značné logistické problémy.⁴⁴ Po vypuknutí občanské války a následných územních zisků ve prospěch Hútíů došlo z jejich strany k zavedení a zpřísnění restrikcí pro humanitární organizace, které se snažily operovat i na území Severního Jemenu (Sharp 2021: 14–15).

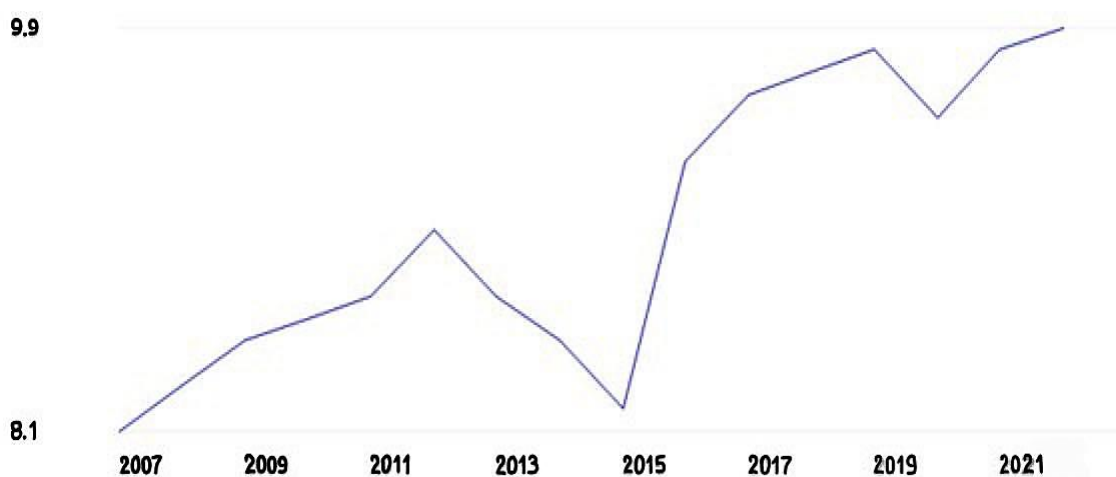
⁴² Dominantně se jednalo o námořní blokádu Hútíi ovládaného přístavu Hudajda ze strany ROYG a Saúdské Arábie za účelem způsobení Hútíům ztráty na příjmech (Wennamann – Davies 2021: 4). Tento přístav byl vždy pro Jemen klíčovým místem pro import i export. Například v roce 2018 vedlo 50 % veškerého importu do Jemenu právě skrz přístav Hudajda (International Crisis Group).

⁴³ Rezoluce 2216 umožnila členským státům zamezit transferu zbrojního materiálu Hútíům, což bylo implementováno dominantně za účelem zabránění iránské materiální podpory tohoto militantního hnutí. Mimo jiné také umožnila sousedům Jemenu možnost inspekce jakéhokoliv podezřelého nákladu mířícího do jemenských přístavů, opět jako nástroj zamezení dodávek zbraní Hútíům (Sharp 2019: 14).

⁴⁴ Jedná se například o nutnost zažádání o dvojí vízum do země nebo nutnost povolení vstupu od vícero autorit (Sharp 2021: 14).

Dalším indikátorem, který vyplývá i z Rotbergova konceptu, je zajištění bezpečnosti a základních potřeb a služeb svým občanům. Pro analýzu tohoto indikátoru jsem zvolil index věřených služeb (*Public Services Index*), který sleduje poskytování zdravotnictví, školství, infrastrukturu či zajištění elektrické energie v daném státu. V rámci tohoto indexu se ale také sleduje schopnost státu chránit své občany před veřejným násilím prostřednictvím efektivních policejních složek (The Global Economy 2022). Tento index pracuje s hodnotami 0 až 10, přičemž hodnota 10 demonstruje kompletní absenci zajištění výše zmíněných potřeb a služeb v daném státu. Z níže zobrazeného grafu (č. 6) lze vyčíst, jak rozpoutání občanského konfliktu a jeho následné rozšíření významně přispělo ke zhoršení jemenské reality až na hodnotu 9,9 v roce 2019, která se těsně blíží výše popsané situaci, kdy daný stát dosahuje hodnoty 10 (Jemen se stal státem, ve kterém absentovalo *de facto* jakékoliv zajištění základních potřeb svých občanů). To opět vypovídá o závažnosti a kritickém stavu celého státu, jež padl za oběť jak občanskému konfliktu, tak externímu zásahu koalice vedené Saúdskou Arábií.

Graf 6. Index zajištění veřejných služeb v Jemenu mezi lety 2007–2021

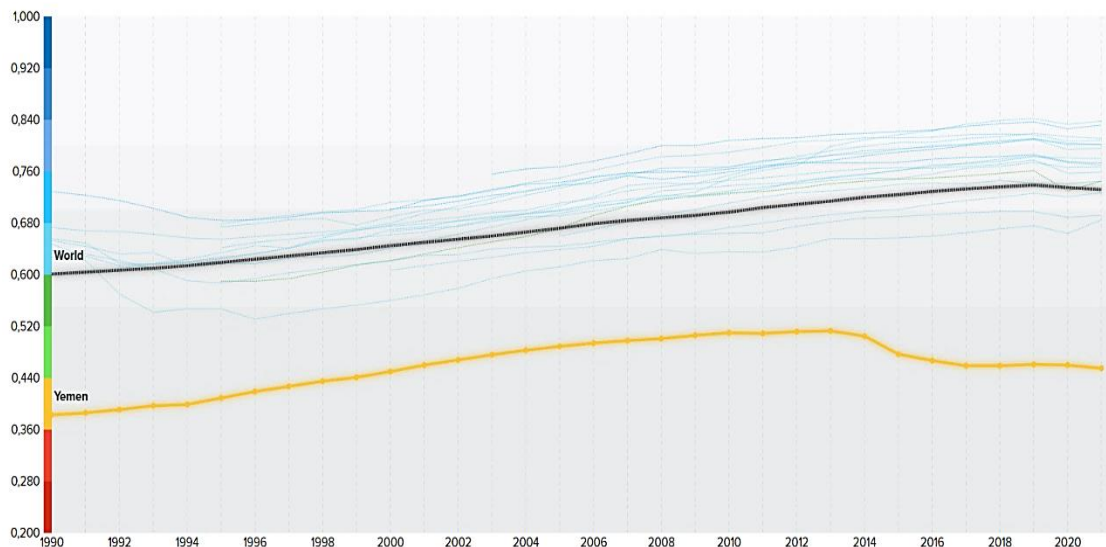

Zdroj: The Global Economy (2022)

Jako poslední ukazatel pro analýzu sociálních důsledků konfliktu na Jemen jsem zvolil index lidského rozvoje (*Human Development Index*, HDI), který je souhrnným měřítkem hodnot, které jsou průměrně měřeny v rámci třech klíčových dimenzí lidského rozvoje: dlouhý a zdravý život, vzdělanost a slušná životní úroveň. HDI pracuje se škálou v rozmezí 200–1000, přičemž hodnota 1000 by teoreticky reprezentovala společnost s nejvyšším možným stupněm rozvoje. Jemen se dlouhodobě na této škále pohybuje mezi státy s nejnižším stupněm lidského rozvoje. Například v roce 2021 skončil na 183. místě z celkového počtu 191 zemí (Euro-Med Human Rights Monitor 2022). Níže zobrazený graf (č. 7) zobrazuje linii, která demonstruje vývoj lidského rozvoje v Jemenu, a to již od roku 1990, kdy došlo ke sjednocení, až po rok 2021. Je důležité poukázat na relativně optimistický vývoj, který byl narušen až na přelomu let 2014/2015 rozpoutáním občanské války a jejího následného rozšíření.

Zajímavým poznatkem je, že první občanská válka z roku 1994 neměla na vývoj lidského rozvoje na Jemence zdaleka takový vliv, jako ta současná, neboť v ní nedošlo k rozšíření o vojenskou intervenci vnějšího aktéra. Na základě tohoto poznatku lze vydedukovat, že zapojení externích aktérů do konfliktu v Jemenu má na lidský faktor a Jemen samotný negativní vliv, neboť současná občanská válka má násilnější a komplikovanější charakter. Jen samotná Saúdy vedená koalice má svými útoky v Jemenu mezi lety 2015 až 2021 na svědomí smrt přibližně 9 000 civilistů, což je zhruba tolik, kolik si vyžádala občanská válka z roku 1994 celkem (Sharp 2021: 8, Ahmed 2022). Co se týče celkových obětí konfliktu v Jemenu, tak oficiální počet mrtvých ke konci roku 2021 dosahoval 377 000, přičemž 150 000 úmrtí je vztaheno k přímým důsledkům ozbrojeného konfliktu a více jak 200 000 obětí zemřelo na následky humanitární krize (Campaign Against Arms Trade 2022). Na vině je mimo jiné i používání nové vojenské technologie a pokročilých zbraňových systémů, které za sebou nechávají mnohem větší škody i lidské ztráty (Salisbury 2017: 32).

Graf 7. Index lidského rozvoje v Jemenu mezi lety 1990–2021

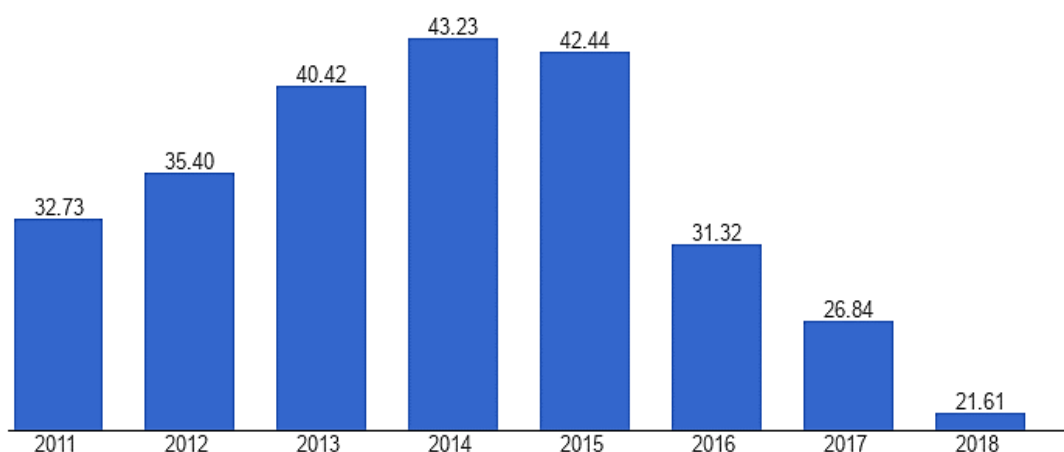
Zdroj: Human Development Reports (2023)

4.3 Ekonomické dopady

Ekonomická situace v Jemenu se *de facto* graduálně zhoršovala již od samotného sjednocení v roce 1990, což lze vysledovat i z níže přiloženého grafu (č. 8). Jemen má dlouhou historii okamžiků, kdy se blížil k ekonomickému kolapsu, čemuž se zpravidla vyhnul díky podpoře Saúdské Arábie, pro kterou je Jemen v rámci regionu Blízkého východu strategickým územím (Clausen 2015: 27). Saúdské zapojení v Jemenu skrze vojenskou intervenci změnilo dle mého názoru nazírání na jemenskou stabilitu oproti minulosti, neboť se do popředí významně dostala regionální rivalita s Íránem. Z Grafu č. 8 lze také vyzorovat obrovský ekonomický propad, který následoval po vypuknutí občanské války a jejího následného rozšíření v roce 2015. Jemen se nikdy neřadil mezi státy se silnou a vyspělou ekonomikou, ale propad HDP o skoro 28 % v relativně krátkém časovém intervalu byl i pro tento stát bezprecedentní situací, která také významně přispěla k jeho selhání, ze kterého se Jemen do dneška nevzpamatoval. Tento fakt potvrzuje komplexnost celého konfliktu a provázanost všech výše zmíněných dopadů (politických, bezpečnostních i sociálních), které vedly k celkovému kolapsu Jemenu.

Jemen se důsledkem války stal v roce 2020 státem se dvěma oddělenými a individuálními ekonomickými zónami, které kopírují teritoriální rozdělení tohoto státu mezi Hútíe a Hádího spolu s ROYG, což celou ekonomickou dimenzi ještě více zkomplikovalo a indikuje to, že z původního dominantně politického konfliktu se stal také konflikt ekonomický. Jedním z konkrétních příkladů, který demonstruje právě ekonomickou dimenzi konfliktu, byla eskalace napětí v již zmiňovaném přístavu Hudajda v roce 2018, který byl v obklíčení Hútíů. Vzhledem k humanitární katastrofě, kterou by boje o tento přístav způsobily, bylo ale nakonec za podpory OSN rozhodnuto, že bude oblast přístavu demilitarizována, a k přímé konfrontaci tak nedošlo.⁴⁵

Graf 8. Ekonomický růst Jemenu dle indexu HDP (na základě dnešní hodnoty USD) mezi lety 2011–2018

Zdroj: The World Economy (2018).

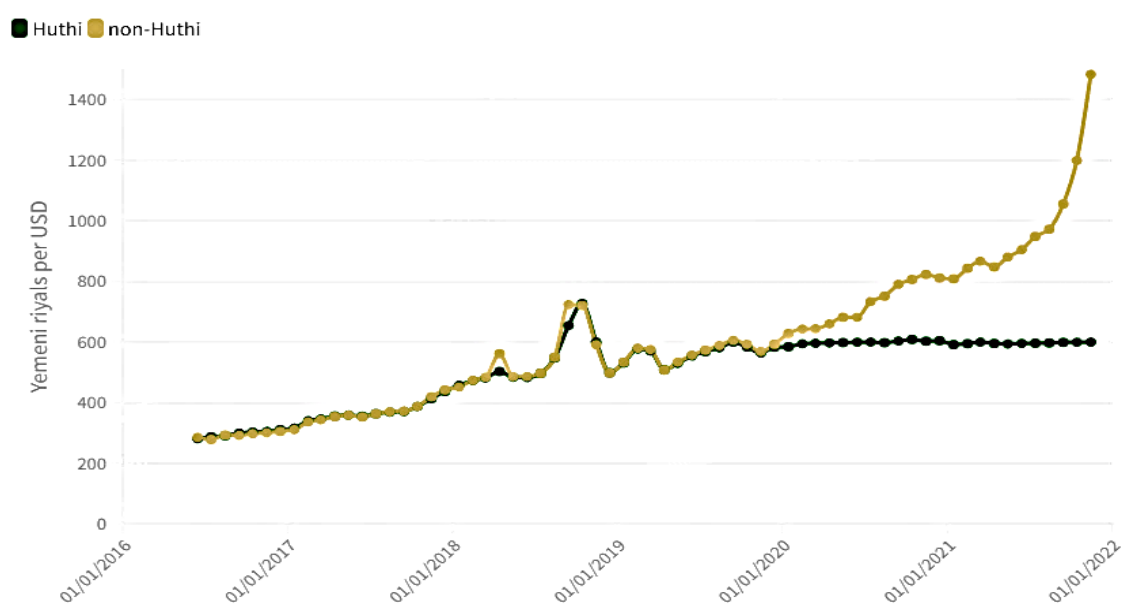
Významným ekonomickým problémem Jemenu je válečná ekonomika, kterou lze vnímat jako přímý důsledek současného konfliktu⁴⁶, a paralýza finančního systému země. Obě válčící strany se snaží vzájemně diskreditovat různými způsoby, mezi které patří například bojkot importu pohonných hmot či blokování oficiální jemenské měny. Co se týče pohonných hmot jako ekonomického nástroje, tak například v roce 2019 se centrální vláda za intenzivní podpory Saúdské

⁴⁵ Jedná se o takzvanou Stockholmskou dohodu z roku 2018, která zamezila přímým bojům o přístav (Sharp 2021: 5).

⁴⁶ Válečnou ekonomiku lze definovat jako systém výroby, mobilizace a přerozdělování zdrojů k udržení násilí (Moccia – Tomic 2022: 139).

Arábie rozhodla zdržovat a protahovat import paliva skrz přístav Hudajda. Tento krok na konci téhož roku vedl k reakci Hútíů, kteří zakázali používání relativně nově vydávaných bankovek Hádího vládou v celé severní části Jemenu, což vedlo k zaplavení jižní části země touto měnou a následné masivní inflaci, neboť hodnota této měny vůči americkému dolaru významně klesla (International Crisis Group 2022).⁴⁷ Na níže přiloženém grafu (č. 9) je reflektováno, jak se Jemen stal ekonomicky rozděleným státem a jak byla tato strategie Hútíů podlomit ekonomiku jižní části Jemenu efektivní.

Graf 9. Směnný kurz jemenského rijálu na USD mezi lety 2016 až konec 2021

Zdroj: Franz, Paul (2022).

Jedním z dalších stěžejních problémů je situace jemenské centrální banky, která se původně nacházela v hlavním městě Saná. Po dobytí tohoto města Hútíi potažmo ovládnutí i samotné instituce se prezident Hádí rozhodl přesunout její sídlo do Adenu, ale samotné fungování banky bylo logisticky stále navázáno na Saná, což přispělo k paralýze finančního systému v Jemenu (Kahwati 2019: 10). Příмым důsledkem kolapsu centrální banky byla například absence vyplácení státních zaměstnanců. Jak válečná ekonomika, tak nárůst černého trhu nahradily v Jemenu oficiální ekonomické instituce a mají na obyvatele devastující účinky.

⁴⁷ Tohoto efektu Hútíové dosáhli díky tomu, že populace Jemenu je soustředěna ze dvou třetin právě v severní části, kde byla nová měna tisknutá od roku 2017 zakázána.

V neposlední řadě oba tyto fenomény působí jako významná překážka pro obnovení finančního systému a zmírnění humanitární krize v Jemenu. Důležitým bodem také je, že válečná ekonomika sice působí negativně na civilní obyvatele Jemenu, ale zároveň je pozitivně vnímána aktéry, kteří z jemenského konfliktu profitují a mají zájem na jeho prodlužování.⁴⁸

Požadavek ekonomických reforem v Jemenu byl jedním z důvodů povstání Hútiů v roce 2014, což vypovídá o ekonomické situaci země již před vypuknutím občanské války. Po intervenci koalice byly však jakékoliv snahy o reformu upozaděny a ekonomika Jemenu se propadla devastujícím způsobem (Clausen 2015: 26.). Válka paralyzovala ekonomiku tak značně, že více jak třetina veškerých společností ukončila svou činnost, těžba ropy a zemního plynu klesla od roku 2014 o 90 % a veškerý import se snížil na polovinu (Moyer – Bohl – Hanna – Mapes – Rafa 2019: 23).

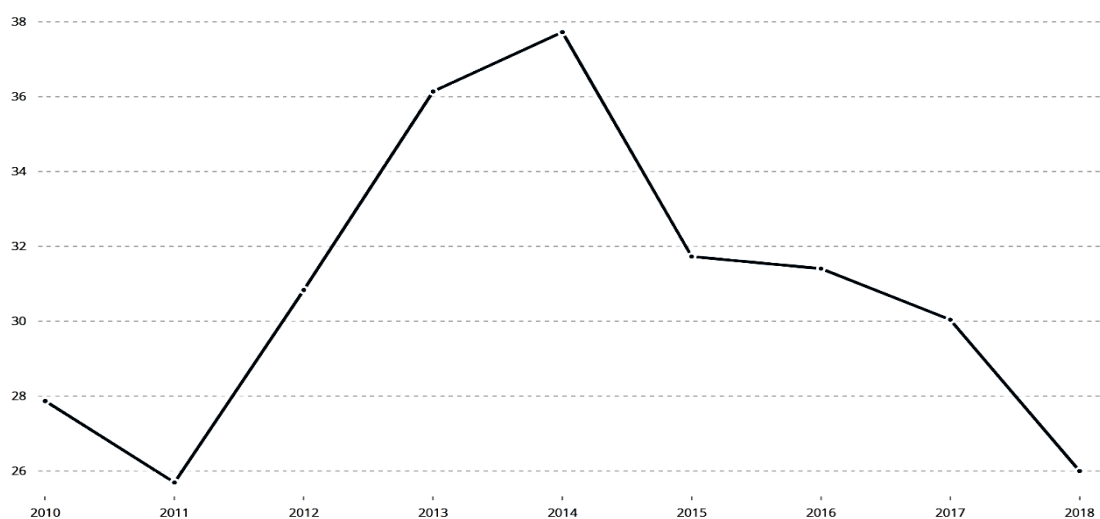
Takto zásadní ekonomický dopad se projevil například i na hrubém národním důchodu Jemenu (HND) (*Gross National Income, GNI*), který zahrnuje jak hrubý domácí produkt, tak ale i zahraniční obchod.⁴⁹ Tento index je zásadním ukazatelem ekonomické situace Jemenu, neboť, jak jsem již zmínil výše, jeho ekonomika vždy byla životně závislá na importu i exportu. Se zásadním poklesem HND o skoro 16 % mezi lety 2014 a 2015 přímo souvisí vypuknutí jemenského konfliktu, avšak za jeho pokračujícím snižováním lze vinit nejen vnitropolitickou situaci v Jemenu, ale i snahy Saúdské Arábie omezit vliv Íránu na Jemen (viz graf č. 10). Jako příklad lze uvést již výše zmíněnou námořní blokádu Jemenu ze strany ROYG a Saúdské Arábie za účelem odříznutí Hútiů od jakékoliv externí podpory. Reakce Hútiů na tuto blokádu vyvolala již výše zmíněný bojkot nové měny, což mělo za následek masivní navýšení cen komodit převážně v jižní části Jemenu. Embargo na pohonné hmoty uvalené centrální vládou a Saúdskou Arábií na přístav Hudajda se odrazilo ve značném navýšení ceny této komodity, zejména

⁴⁸ Jedná se například o vedoucí jedince a skupiny válečnických stran, kteří uvalují cla na importované zboží, kterým jsou dominantně zbraně, jídlo atd. (Kahwati 2019: 10).

⁴⁹ Jedná se tedy o index ekonomického vývoje dané země složený z hodnot domácí produkce i zahraničních příjmů a výdajů.

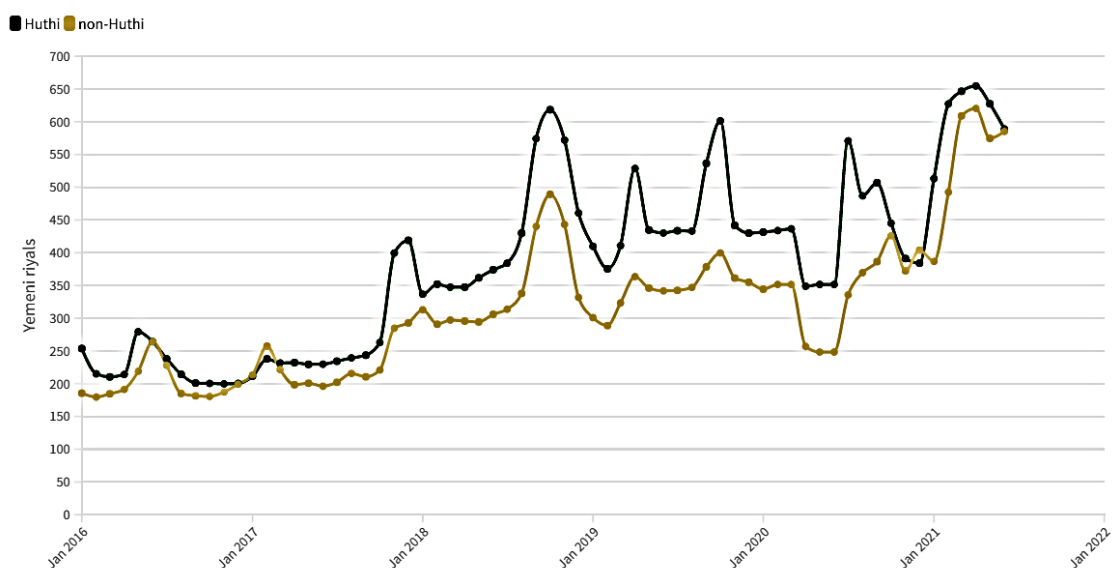
nafty, na území celého Jemenu, avšak silněji se projevilo v oblastech ovládaných Hútíi (viz níže graf č. 11). Vyšší cena pohonných hmot v severní části Jemenu se paradoxně ale stala problémem spíše pro centrální vládu, protože dodavatelé pohonných hmot logicky začali vydělávat více peněz dodávkami do oblastí ovládaných Hútíi, což mělo za následek nedostatečné zásobování oblastí ovládaných ROYG. Mimo jiné v tomto problému také významně hrála roli inflační krize jižní části Jemenu, která, jak jsem výše zmínil, byla vyvolána reakcí Hútíů na námořní embargo přístavu Hudajda (International Crisis Group 2022).

Graf 10. Index vývoje HND v Jemenu mezi lety 2010–2018

Zdroj: World Bank national accounts data (2018).

Graf 11. Vývoj cen nafty v Jemenu mezi lety 2016–2018

Zdroj: Franz, Paul (2022).

Pokud se zaměřím na ekonomickou stránku jemenského konfliktu, lze konstatovat, že dominantními nástroji byly v analyzovaném období boje o kontrolu nad pohonnými hmotami společně s měnou, které měly za následek prohloubení už tak zhroucené jemenské ekonomiky i kritické humanitární situace. Je důležité zmínit, že celá ekonomická dimenze je přímo napojena tu politickou, ve které figurují nejen vnitrostátní aktéři, ale hraje zde významnou roli i Saúdská Arábie, což jsem doložil výše, když jsem zmiňoval zdržování importu pohonných hmot do Jemenu. Účast Saúdské Arábie lze chápat skrz optiku zatlačování Hútíů, ale také na ni lze nahlížet skrz fungování jako bariéra mezi Hútíi a externí pomocí, kterou pro Saúdy představuje neakceptovatelný Írán.

ZÁVĚR

Jemenská republika jakožto nejchudší země Blízkého východu a jeden z nejchudších států na světě se od přelomu let 2014/2015 nachází ve válce, která trvá i v současnosti. Konflikt v Jemenu je velmi komplexní, neboť je v něm současně zapojeno hned několik aktérů, kteří zde projektují své často neslučitelné zájmy. Právě neslučitelnost zájmů a diverzita participujících aktérů vytvořily z jemenského konfliktu *de facto* bludný kruh, ze kterého Jemen ani po osmi letech zatím nenašel cestu ven. Mnoho problémů, kterým Jemen čelil a které na přelomu let 2014/2015 vyeskalovaly v občanskou válku, pramení z historického vývoje tohoto státu. Jemen do roku 1990 existoval v rámci dvou oddělených územních celků s odlišným politickým, ekonomickým i sociálním pozadím. Další důležitý faktor, který Jemen charakterizoval již před vypuknutím občanského konfliktu, byla existence dvou mocenských center odvozených právě od historického rozdělení země, ve kterých se konsolidovaly dva hlavní aktéři formující vnitropolitickou dimenzi konfliktu v Jemenu – hnutí Hútíů operující v severní části Jemenu a centrální vláda (ROYG) s prezidentem Hádím ovládající jižní jemenskou část. Konflikt v Jemenu se rychle rozšířil o dalšího aktivně participujícího aktéra, čímž došlo k novému rozložení sil v zemi a *de facto* k vytvoření nové dimenze celého konfliktu. Jednalo se o vojenskou intervenci koalice států vedené dominantně Saúdskou Arábií, pro kterou je Jemen strategickým územím z hlediska jejich mocenských zájmů v rámci celého regionu. Regionální ambice na Blízkém východě má však ještě další stát, kterým je Írán jakožto hlavní rival Saúdské Arábie. I pro tento stát se konflikt v Jemenu stal strategickým nástrojem pro demonstrování svých mocenských zájmů a Jemen se tak stal obětí nejen vnitropolitických problémů, ale také regionální rivality Íránu a Saúdské Arábie.

Cílem této bakalářské práce bylo vysvětlit současnou situaci (v) Jemenu v rámci analýzy politicko-bezpečnostních, sociálních a ekonomických dopadů na zemi způsobených občanskou válkou a regionální rivalitou Íránu a Saúdské Arábie. V rámci jednotlivých dopadů jsem se zaměřil na analýzu ukazatelů odvozených převážně od teoretického konceptu slabých, rozpadajících se a rozpadlých států dle

R. I. Rotberga, na základě kterých jsem byl víceméně schopný vyhodnotit, zda je daný dopad způsobený probíhajícím konfliktem v Jemenu či dokonce vysledovat, zda je příčinou spíše vnitropolitická dimenze konfliktu nebo rivalita mezi Íránem a Saúdskou Arábií, která se v Jemenu projektuje.

Vzhledem ke složitosti správného klasifikování jemenského konfliktu, která reflektuje diskutabilní roli Íránu v Jemenu, rozhodl jsem část této práce věnovat i samotné podobě konfliktu. Na základě konceptu ozbrojených konfliktů a zjištěných dat jsem došel k závěru, že konflikt v Jemenu lze charakterizovat jako občanskou válku, ale v podstatě jen v období od vypuknutí do 26. března 2015, kdy došlo k rozšíření konfliktu o intervenci Saúdy vedené koalice, čímž se konflikt v Jemenu přeměnil na vnitrostátní konflikt se zahraniční účastí. Zároveň však lze pozorovat i další dimenzi celého konfliktu, která je charakterizovaná rivalitou Saúdské Arábie a Íránu, která se v Jemenu projektuje skrz podporu soupeřících aktérů. Konkrétně se jedná o oporu centrální vlády ze strany Saúdské Arábie a hnutí Hútíů ze strany Íránu. Participace Íránu je sice diskutabilní z hlediska míry hútíjské podpory, to však ale nijak neodporuje konceptu zástupného konfliktu, který tuto další dimenzi jemenského konfliktu charakterizuje. Na saúdskou participaci v Jemenu lze nahlížet jako na nástroj mocenského zadržování Íránu na Blízkém východě, kde se Saúdská Arábie snaží o udržení statusu quo, což se v Jemenu projektuje skrze podporu Hádího a centrální vlády a aktivního boje proti Hútíům.

V rámci samotných dopadů konfliktu na Jemen jsem při analýze politicko-bezpečnostních dopadů vysledoval, že mnoho ukazatelů indikovalo špatnou vnitropolitickou situaci v Jemenu již před počátkem občanské války, avšak u většiny z nich bylo možné zaznamenat významné zhoršení po vypuknutí samotného konfliktu. U některých politicko-bezpečnostních ukazatelů bylo obtížné určit, zda byly zapříčiněny přímo konfliktem na domácí scéně, či se jednalo o dopad způsobený soupeřením Íránu a Saúdské Arábie, neboť pomyslná dělící linie byla velmi tenká a často se obě dimenze konfliktu prolínaly. Co se ale týče bezpečnostní situace v Jemenu obecně, tak lze závěrem uvést, že její stav se významně zhoršil

převážně následkem zapojení Saúdy vedené koalice, se kterou jsou spjaty například intenzivní nálety a ostřelování jemenského území i jeho civilního obyvatelstva. Naopak zhoršení politické situace v zemi bylo způsobeno spíše vnitropolitickou dimenzí konfliktu, kterou reflektuje silně narušená vnitřní suverenita odvozená od mocenské rivality hnutí Hútíů a prezidenta Hádího s centrální vládou. Jak vnitropolitické soupeření lokálních aktérů, tak regionální rivalita Saúdské Arábie a Íránu vedly ke konsolidaci rozdělení Jemenu na dva neslučitelné a proti sobě bojující tábory, které Jemen paralyzovaly v naplňování i těch nejzákladnějších funkcí státu, a to jak na politické, tak bezpečnostní úrovni. Dalším důležitým aspektem selhávající bezpečnosti v Jemenu se stalo upevnění AQAP, pro kterou válka vytvořila v Jemenu ideální útočiště. Lze říci, že za většinou politicko-bezpečnostních dopadů konfliktu na Jemen lze najít určitou spojitost s rivalitou Saúdské Arábie a Íránu, která se zde projevuje, ale i spojitost s vnitropolitickým soupeřením v zemi.

Další dva analyzované dopady se od těch politicko-bezpečnostních lišily například na základě schopnosti přesněji vysledovat jejich příčinu. Charakterizování situace v Jemenu jako jednu z největších humanitárních katastrof výstižně vyjadřuje sociální dopady celého konfliktu. Zásadním promítnutím iránsko-saúdské rivality se stala koaliční námořní blokáda přístavu Hudajda vedená Saúdskou Arábií, která významně přispěla ke zhoršení už tak kritické humanitární situace v zemi. Válka v Jemenu si vyžádala statisíce obětí spojených jak s přímým bojem, tak s následky humanitární krize, která se vyznačuje nedostatkem potravin, kolapsem zdravotnictví a dalších základních potřeb k (pře)žití. Pro analýzu sociálních dopadů jsem zvolil například index veřejných služeb, jehož hodnoty po vypuknutí války vzrostly prakticky na maximum, které indikuje *de facto* zcela absentující zajištění jakýchkoliv základních potřeb svých občanů. Tento index je úzce navázán na politicko-bezpečnostní situaci v Jemenu, jejíž kritický stav se v něm významně odráží. Kolaps politického systému země vedl například k paralýze zdravotnictví či zajištění ochrany občanů, neboť probíhající konflikt ochromil složky, které by tyto služby měly za normálních okolností zajišťovat. Jemen se tak propadl do

začarovaného kruhu humanitárních problémů, které jsou zintenzivněny i zapojením Saúdské Arábie skrze soupeření s Íránem.

Co se týče ekonomických dopadů, tak je důležité poznamenat, že ekonomická situace v Jemenu byla žalostná od jeho samotného sjednocení, ale opět jsem při analýze jednotlivých ukazatelů zaznamenal významný propad ekonomického růstu až po vypuknutí konfliktu mezi lety 2014/2015. Například HDP se po roce 2015 propadl o 28 %, což demonstruje kolaps celého ekonomického sektoru v zemi. Jemen se navíc stal státem, kde začala hrát významnou roli válečná ekonomika, a ještě k tomu se zde etablovaly oddělené konkurenční ekonomické zóny kopírující teritoriální mocenské rozdělení země. Do ekonomických dopadů zasahuje i výše zmíněná námořní blokáda, neboť ze strany Saúdské Arábie a centrální vlády došlo k embargu sporného přístavu Hudajda, což vedlo k nárůstu inflace i cen významných komodit v zemi. Tento krok demonstruje jak vnitropolitickou rivalitu mezi centrální vládou a Hútií, tak na ni lze nahlížet skrz mocenské soupeření Saúdské Arábie a Íránu, neboť výše zmíněné embargo umožnilo Saúdské Arábii narušit možné propojení Hútiů a Íránu.

Na základě zkoumání politicko-bezpečnostní, sociální a ekonomické situace v Jemenu lze uvést, že se do takto špatné situace Jemen nedostal výlučně až po začátku občanské války. Samotné vypuknutí občanské války vnímám jako vygradování dlouholetých ekonomických i sociálních problémů v zemi s tím, že ale realita Jemenu byla úzce propojena i s politickou sférou, ve které se po rozšíření vnitrostátního konfliktu o externího aktéra začalo projektovat i soupeření Saúdské Arábie a Íránu v rámci jejich mocenských ambic na Blízkém východě. Percepce Hútiů jako zprostředkovatele íránských zájmů v Jemenu je Saúdy vnímáno mnohem intenzivněji, než tomu odpovídá realita, ale jedná se o silný narativ, který Saúdům v mnoha aktivitách dodává legitimitu. To však neznamená, že by íránský vliv v Jemenu neexistoval, jen je jeho intenzita diskutovatelným faktorem. Nebýt saúdsko-íránské rivalry, mnoho dopadů konfliktu by mělo v Jemenu menší stopy, zejména v rámci humanitární situace by nedošlo k tak výraznému prohloubení, ale i bez jejich rivalry by měl konflikt devastující následky na zemi a její obyvatele.

Jemen lze tak označit za stát, který se stal obětí rovnou dvakrát. Nejenže se stal obětí mocenské rivality a teritoriálních sporů odehrávajících se na vnitrostátní úrovni konfliktu mezi centrální vládou a hnutím Hútíů, ale zároveň se stal obětí rivality Íránu a Saúdské Arábie.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Acemoglu, Daron – Robinson, James A. (2012). *Why nations fail: The origins of power, prosperity, and poverty* (New York: Currency).

Ahmed, Omar (2022). Remembering the 1994 Yemeni Civil War. *Middle East Monitor*. 4. 5. 2022 (<https://www.middleeastmonitor.com/20220504-remembering-the-1994-yemeni-civil-war/>, 9. 3. 2023).

Aljazeera (2021). US sanctions Iran-based money network funding Yemen's Houthis. *Aljazeera*. 10. 7. 2021 (<https://www.aljazeera.com/news/2021/6/10/us-sanctions-iran-based-money-network-funding-yemens-houthis>, 25. 2. 2023).

Al-Kahwati, Ashi (2019). Peace in Yemen. *The Swedish Institute of International Affairs*. May 2019 (<https://www.ui.se/globalassets/ui.se-eng/publications/ui-publications/2019/ui-paper-no.-5-2019.pdf>, 5. 2. 2023).

Azam, Jean-Paul – Hoeffler, Anke (2002). Violence against Civilians in Civil Wars: Looting for Terror? *Journal of Peace Research*. 39 (4), s. 461–485.

Barakat, Sultan (2014). Saudi Arabia's war in Yemen: The moral questions. *Brookings*. 31. 3. 2015 (<https://www.brookings.edu/blog/markaz/2015/03/31/saudi-arabias-war-in-yemen-the-moral-questions/>, 3. 3. 2023).

Baron, Adam (2015). Mapping the Yemen conflict (2015). *European Council on Foreign Relations*. 19. 10. 2015 (<https://ecfr.eu/special/yemen/2015-2/>, 9. 2. 2023).

Bayoumy, Yara – Browning, Noah – Ghobari, Mohammed (2016). How Saudi Arabia's war in Yemen has made al Qaeda stronger – and richer. *Reuters Investigates*. 8. 4. 2016 (<https://www.reuters.com/investigates/special-report/yemen-aqap/>, 8. 3. 2023).

Bohl, David K. – Hanna, Taylor – Moyer, Jonathan D. (2021). Assessing The Impact of War in Yemen: Pathways for Recovery. *United Nations Development Programme*. 23. 11. 2021 (<https://www.undp.org/yemen/publications/assessing-impact-war-yemen-pathways-recovery>, 4. 11. 2022).

Call, Charles T. (2008). The Fallacy of the 'Failed State'. *Third World Quarterly* 29 (8), s. 1491–1507.

Campaign Against Arms Trade (2022). The War on Yemen's Civilians. *Campaign Against Arms Trade*. 15. 2. 2022 (<https://caat.org.uk/homepage/stop-arming-saudi-arabia/the-war-on-yemens-civilians/#:~:text=The%20UN%20has%20estimated%20that,crisis%20caused%20by%20the%20war.>, 10. 3. 2023).

CDP (2023). Yemen Humanitarian Crisis. *Center for Disaster Philanthropy*. 24. 1. 2023 (<https://disasterphilanthropy.org/disasters/yemen-humanitarian-crisis/#:~:text=Since%202015%20when%20the%20conflict,other%20explosive%20remnants%20of%20war.>, 4. 3. 2023).

Clausen, Maria-Louise (2015). Understanding the Crisis in Yemen: Evaluating Competing Narratives. *The International Spectator* 50 (3), s. 16–29.

Clausen, Maria-Louise (2019). Justifying military intervention: Yemen as a failed state. *Third World Quarterly* 40 (3), s. 488–502.

Cragin, Kim R. (2015). Semi-Proxy Wars and U.S. Counterterrorism Strategy. *Studies in Conflict & Terrorism* 38 (5), s. 311–327.

Český červený kříž (nedat.). *Ozbrojený konflikt – Definice a Druhy* (https://www.cervenyriz.eu/files/files/cz/nsmhp_svbs/Pravidla_priloha_1.pdf, 6. 2. 2023).

Esfandiary, Dina – Tabatabai, Ariane (2016). Yemen: An opportunity for Iran–Saudi dialogue? *The Washington Quarterly* 39 (2), s. 155–174.

Euro-Med Human Rights Monitor (2022). Reduction in fighting has not alleviated Yemen's humanitarian crisis. *Euro-Med Human Rights Monitor*. 16. 10. 2022 (<https://euromedmonitor.org/en/article/5380/Reduction-in-fighting-has-not-alleviated-Yemen%E2%80%99s-humanitarian-crisis>, 4. 3. 2023).

FDD (2022). *A New Iran Deal Would Empower the Houthis*. *Foundation for Defense of Democracies*. 20. 9. 2022 (<https://www.fdd.org/analysis/2022/09/20/a-new-iran-deal-would-empower-the-houthis/>, 24. 2. 2023).

Franz, Paul (2022). US dollar exchange rate. *Flourish*. 7. 1. 2022 (https://public.flourish.studio/visualisation/8312606/?utm_source=showcase&utm_campaign=visualisation/8312606, 12. 3. 2023).

Franz, Paul (2022). Yemen's Diesel Prices 2016–2021. *Flourish*. 7. 1. 2022 (https://public.flourish.studio/visualisation/7979000/?utm_source=showcase&utm_campaign=visualisation/7979000, 16. 3. 2023).

Fukuyama, Francis (2004). Nation-Building 101. *The Atlantic Monthly* 29 (1), s. 159–162.

Gleditsch, Nils P. – Wallensteen, Peter – Eriksoon, Michael – Sollenberg, Margareta – Strand, Håvard (2002). Armed Conflict 1946–2001: A New Dataset. *Journal of Peace Research* 39 (5), s. 615–619.

Hauter, Jakob (2019). Delegated Interstate War: Introducing an Addition to Armed Conflict Typologies. *Journal of Strategic Security* 12 (4), s. 90–103.

Henderson, Errol A. – Singer, David J. (2000). Civil War in the Post-Colonial World, 1946–1992. *Journal of Peace Research* 37 (3), s. 275–299.

Human Development Reports (2023). *Human Development Index (HDI)* (<https://hdr.undp.org/data-center/human-development-index#/indicies/HDI>, 4. 3. 2023).

Chabal, Patrick – Daloz, Jean-Pascal (1999). *Africa Works: Disorder as Political Instrument* (International African Institute in association with James Currey, Oxford; Indiana University Press).

International Crisis Group (2022). *How Yemen's War Economy Undermines Peace Efforts* (<https://yemenconflict.crisisgroup.org/>, 12. 3. 2023).

Jones, Seth G. – Thompson, Jared – Ngo, Danielle – Bermudez Jr. Joseph S – McSorley, Brian (2021). The Iranian and Houthi War against Saudi Arabia. *Center for Strategic and International Studies*. 21. 12. 2021 (<https://www.csis.org/analysis/iranian-and-houthi-war-against-saudi-arabia>, 24. 2. 2023).

Juneau, Thomas (2021). How Iran Helped Houthis Expand Their Reach. *Texas National Security Review*. 23. 8. 2021 (<https://warontherocks.com/2021/08/how-iran-helped-houthis-expand-their-reach/>, 24. 2. 2023).

Karakir, Irem A. (2018). Ongoing Conflict In Yemen: A Proxy War? *TESAM Akademi Dergisi* 5 (2), s. 121–149.

Krasner, Stephen D. (2001). Sovereignty. *Foreign Policy* 22 (3), s. 229–251.

Lackner, Helen (2020). The Role of the United Nations in the Yemen Crisis. In: Day, Stephen W. – Brethony, Noel, *Global, Regional, and Local Dynamics in the Yemen Crisis* (Cham: Springer Nature Switzerland AG), s. 15–33.

Mazarr, Michael J. (2014). The Rise and Fall of the Failed-State Paradigm: Requiem for a Decade of Distraction. *Foreign Affairs* 93 (1), s. 113–121.

Mirza Muhammad N. – Abbas H. – Qaisrani Irfan H. (2021). Structural Sources of Saudi–Iran Rivalry and Competition for the Sphere of Influence. *Sage Open* 11 (3), s. 1–9.

Moccia, Salvatore – Tomic, Igor (2022). The New Meaning of a War Economy and the Effects of Improved Planning. *Challenge* 65 (3-4), s. 139–145.

Mohammed, Ahmed A. – Moorthy, Ravichandran (2019). Saudi-Iran rivalry in the Middle East: implication to national security. *Journal of Social Sciences and Humanities* 16 (1), s. 1–13.

Moritz, Johanna (2013). The Concept of “State Failure” and Contemporary Security and Development Challenges. *E-International Relations*. 10. 10. 2013 (<https://www.e-ir.info/pdf/43420>, 29. 1. 2023), s. 1–9.

Moyer, Jonathan D. – Bohl, David – Hanna, Taylor – Mapes, Brendan R. – Rafa, Mickey (2019). Assessing the Impact of War on Development in Yemen. *United Nations Development Programme* (<https://yemen.un.org/sites/default/files/2019-09/Assessing%20the%20Impact%20of%20War%20on%20Development%20in%20Yemen.pdf>, 11. 3. 2023).

Nissenbaum, Dion – Lubold, Gordon – Faucon, Benoit (2023). Suspected Iranian Weapons Seized by U.S. Navy May Go to Ukraine. *The Wall Street Journal*. 14. 2. 2023 (<https://www.wsj.com/articles/seized-weapons-bound-for-yemen-may-go-to-ukraine-2516b45d>, 24. 2. 2023).

Osisanya, Segun (nedat.). National Security versus Global Security. *United Nations*. (<https://www.un.org/en/chronicle/article/national-security-versus-global-security>, 1. 3. 2023).

Robinson, Kali (2022). Yemen's Tragedy: War, Stalemate, and Suffering. *Council on Foreign Relations*. 21. 10. 2022 (<https://www.cfr.org/backgrounder/yemen-crisis>, 14. 2. 2023).

Rotberg, Robert I. (2003). Failed States, Collapsed States, Weak States: Causes and Indicators. In: Rotberg, Robert I., *State failure and state weakness in a time of terror* (Washington: Brookings Institution Press), s. 1–26.

Salisbury, Peter (2015). Yemen and the Saudi–Iranian 'Cold War'. *Chatham House*. 18. 2. 2015 (https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/field/field_document/20150218YemenIranSaudi.pdf, 4. 11. 2022).

Salisbury, Peter (2017). Yemen – National Chaos, Local Order. *Chatham House, The Royal Institute of International Affairs*. 20. 12. 2017 (<https://www.chathamhouse.org/2017/12/yemen-national-chaos-local-order>, 11. 3. 2023).

Saul, Jonathan – Hafezi, Parisa – Georgy, Michael (2017). Exclusive: Iran steps up support for Houthis in Yemen's war – sources. *Reuters*. 21. 3. 2017 (<https://www.reuters.com/article/us-yemen-iran-houthis-idUSKBN16S22R>, 25. 2. 2023).

Serr, Marcel (2017). Understanding the War in Yemen. *Israel Journal of Foreign Affairs* 11 (3), s. 357–369.

Sharp, Jeremy M. (2019). Yemen: Civil War and Regional Intervention. *Congressional Research Service*. 17. 9. 2019 (https://www.everycrsreport.com/files/20190917_R43960_0ae8aef063532aa48081bbedecd442b10277aa42.pdf, 4. 2. 2023).

Sharp, Jeremy M. (2021). Civil War and Regional Intervention. *Congressional Research Service*. 23. 11. 2021 (<https://sgp.fas.org/crs/mideast/R43960.pdf>, 10. 2. 2023).

Shuzai, Ilona (2015). Rethinking the concept of failed state. *Central European Papers* 3 (2), s. 99–110.

Schindler, Dietrich (1982). International humanitarian law and internationalized internal armed conflicts. *International Review of the Red Cross* 22 (230), s. 255–264.

Steward, James G. (2003). Towards a single definition of armed conflict in international humanitarian law: A critique of internationalized armed conflict. *International Review of the Red Cross* 85 (850), s. 313–350.

Stockholm International Peace Research Institute (1997). *SIPRI Yearbook 1997: Armaments, Disarmament, and International Security* (New York: Oxford University Press).

Sulz, Matthias J. (2019). Yemen Snapshots: 2015-2019. *Armed Conflict Location & Event Data Project (ACLED)* (<https://acleddata.com/2019/06/18/yemen-snapshots-2015-2019/>, 4. 2. 2023).

The Global Economy (2022). Yemen: Fragile state index. *The Global State Economy*. (https://www.theglobaleconomy.com/Yemen/fragile_state_index/, 2. 3. 2023).

The World Bank national accounts data (2018). *GNI, Atlas method (current US\$) - Yemen*, Rep. (<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GNP.ATLS.CD?end=2018&locations=YE&start=2010>, 11. 3. 2023).

UCDP (2023). *UCDP Definitions* (<https://www.pcr.uu.se/research/ucdp/>, 25. 1. 2023).

United Nations Trust Fund for Human Security (2016). *Human Security Handbook* (New York: United Nations).

Waisová, Šárka a kol. (2007). *Slabé státy. Selhání, rozpad a obnova státnosti* (Plzeň: Aleš Čeněk).

Walter, Barbara F. – Snyder, Jack (eds.) (2001). *Civil Wars, Insecurity, and Intervention* (New York: Columbia University Press).

Wennmann, Achim – Davies, Fiona (2021). Update on the Economic Dimensions of the Conflict in Yemen: Preliminary stocktaking. *OECD* (<https://www.oecd.org/mena/competitiveness/Update-economic-dimensions-conflict-Yemen-december-2021.pdf>, 11. 3. 2023).

Zartman, William I. (1995). Introduction: Posing the Problem of State Collapse. In: Zartman, William I., *Collapsed States: The Disintegration and Restoration of Legitimate Authority* (Boulder: Lynne Rienner Publishers), s. 1–15.

RESUMÉ

Yemen can be described as a country with a very unfortunate fate as it has been in a war since 2014/2015 that has deteriorated the political, security, social, and economic areas of this already poorest country in the Middle East. The realities of the conflict in Yemen are significantly complex and as there are several state, non-state, internal, and external actors with incompatible interests and ambitions involved in the war that has soon after its outbreak become a two-dimensional one. Firstly, there has been an internal conflict between the ROYG and Houthi militias, and, secondly, the whole conflict has turned into a battlefield for Saudi Arabia's regional rivalry with Iran. There has been an expansion of the war in Yemen through the Saudi-led military intervention supporting President Hadi's ROYG and fighting the Houthis, who are considered Iran's proxy in Yemen by the Saudis.

My thesis deals with analyzing the political, security, social, and economic impacts on Yemen caused by the civil war or the regional rivalry between Iran and Saudi Arabia. My primary objective was to investigate the correct classification of the conflict as the nature of the conflict and the actors involved determine what kind of armed conflict it is using the armed conflict concept by UCDP. Then I analyzed whether the conflict's impact on Yemen was caused by its internal dimension and/or by regional rivalries projected in Yemen by analyzing particular indicators applying the theoretical framework of failed, collapsed, and weak states by R. I. Rotberg.

As a result of the analysis, I have concluded that Yemen had been in poor shape even before the war began; however, the conflict has significantly deteriorated Yemen's state and has plunged it into a vicious cycle of rivalries from both within and outside. As a result, the country has suffered from political, security, social, and economic collapse, taking a massive toll on its citizens. In light of this, it can be said that Yemen is a state that has fallen victim to power rivalries and territorial disputes that have taken place internally in the conflict between the central government and the Houthi movement, but it has also fallen a victim to the rivalry between Saudi Arabia and Iran.